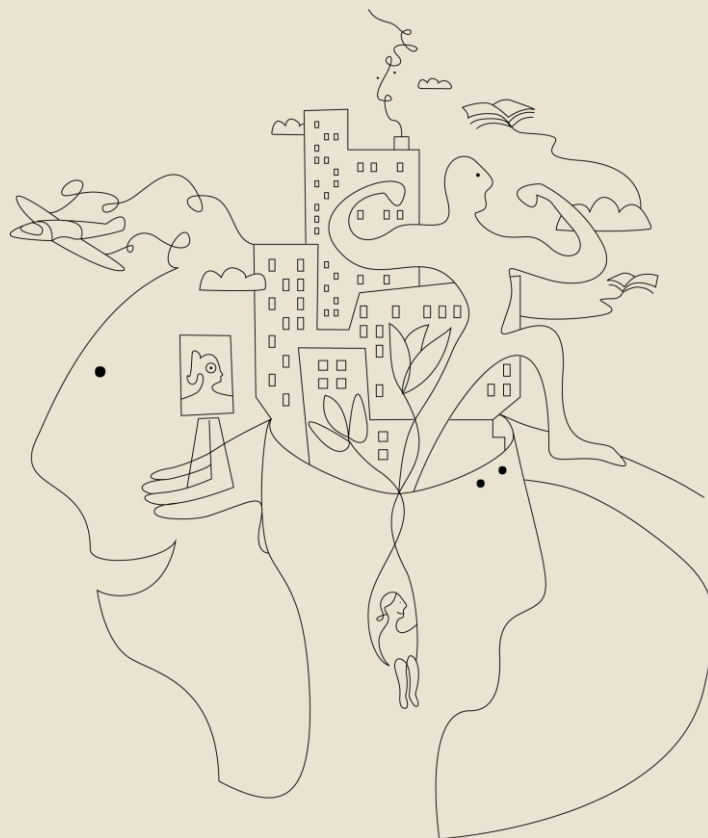

Insatser för personer som utövat våld i nära relation

- en kartläggning i Stockholms län

KRISTINA JERRE & EMY BÄCKLIN

**Insatser för personer som utövat våld i nära relation
– en kartläggning i Stockholms län**

© FoU Nordväst och författarna 2024

ISBN: 978-91-89681-67-5

FoU Nordväst är ett kunskapscentrum för socialtjänsten i nordvästra Stockholms län.

FoU Nordväst is a Research and Development center for the social services of the northwestern municipalities of Stockholm County, Sweden.

För ytterligare information: www.fou-nordvast.se

Innehåll

Ord- och begreppslista	4
Sammanfattning	7
Uppdraget och genomförandet	10
Del 1 – Hur våldsutövarärenden aktualiseras inom socialtjänsten och steg i ärendeprocessen	14
Del 2 - Befintliga behandlingsinsatser	24
Del 3 – Avslutande del av kartläggningen	35
Del 3.1 – Vad finns på plats i kommunerna?	36
Del 3.2 – Hur ser utmaningarna och utvecklingsbehoven ut?	39
Del 3.3 – Sammanfattande förslag framåt	48
Bilaga 1	50
Bilaga 2	52

Ord- och begreppslista

Här förklaras ord och begrepp som används i rapporten.

ATV

ATV står för Alternativ till våld och är ett behandlings- och kompetenscentrum som grundades i Norge 1987. ATV är också namnet på den behandlingsmetod som verksamheten utvecklat.¹ I Stockholms län finns två licensierade ATV mottagningar, ATV Nacka och ATV Täby. I kartläggningen används begreppet ATV både som beskrivning av själva behandlingsmetoden och som en beskrivning av behandlingsverksamheterna. Flera kommuner använder ATV som behandlingsmetod utan att för den sakens skull vara en ATV-mottagning.²

FREDA OCH "OMVÄND FREDA"

FREDA är ett samlingsnamn för tre standardiserade bedömningsinstrument som är avsedda att användas inom exempelvis socialtjänsten som stöd för att fråga om våldsutsatthet i nära relationer (FREDA kortfrågor), för att kartlägga våldet (FREDA beskrivning) samt för att bedöma risken för fortsatt våld (FREDA farlighetsbedömning). Målgruppen är vuxna våldsutsatta personer. I denna kartläggning framgår att man i vissa fall utgår ifrån innehållet i FREDA-instrumenten för att fråga om, kartlägga och göra riskbedömningar av det våld som en klient utövar. Intervjupersonerna beskriver då att de använder en så kallat "omvänd FREDA".³

FRIYTA, SERVICEYTA OCH ÖPPENVÅRD

I vissa kommuner har socialtjänsten möjlighet att erbjuda stöd och behandling till våldsutövare utan att det behöver föregås av en utredning eller ett myndighets- eller biståndsbeslut. I kartläggningen benämns detta som att man ger insatser på friyta, på serviceyta, på socialtjänstens öppenvård eller liknande. Ofta är de insatser som ges utan biståndsbeslut begränsade, det är vanligt att socialtjänsten kan erbjuda fem så kallade öppna samtal. Om vidare stöd och behandling önskas så krävs många gånger ett myndighets- eller biståndsbeslut. Biståndsbedömd behandling kan också ges i kommunernas öppenvård.

FRÅGOR OM VÅLD (FOV)

Frågor om våld är ett frågeformulär som är framtaget av Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer (VKV) för att upptäcka om någon utsatts, bevittnat eller själv utövat våld. Formuläret finns i olika varianter, ett för vuxna, ett för unga och ett för barn. Formuläret består av sju frågor och kallas därför

¹ <https://atv-stiftelsen.no/>

² <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/atv-alternativ-till-vald/>

³ <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/freda/>

ibland för Sju frågor om våld. En av frågorna handlar om huruvida man som vuxen själv utsatt någon för våld.⁴

INTERN BEHANDLINGSVERKSAMHET OCH EXTERNA BEHANDLINGSUTFÖRARE

Vissa kommuner erbjuder stöd och behandling som utförs av behandlare eller socialsekreterare inom socialtjänsten, i kartläggningen kallas detta intern behandlingsverksamhet. I andra kommuner utförs behandlingen av andra aktörer och verksamheter, i kartläggningen kallas dessa verksamheter för externa behandlingsutförare eller behandlingsverksamheter. Dessa kan vara knutna till kommunen, vara ideella eller privata. I vissa kommuner hänvisas våldsutövaren att själv ta kontakt med dessa behandlingsutförare, i andra kommuner finns avtal med specifika mottagningar där våldsutövare kan gå i behandling på bistånd. Hur samarbetet med externa behandlingsutförare har lösts rent organisatoriskt varierar. I denna kartläggning görs bara en skillnad mellan kommuner som har intern behandlingsverksamhet och de som använder sig av externa behandlingsutförare/-verksamheter.

MYNDIGHETSROUTIN ELLER MYNDIGHETSPROCESS

I kartläggningen ombads intervjupersoner beskriva hur våldsutövare vanligtvis upptäcks av socialtjänsten och vilka åtgärder som därefter vidtas fram till att våldsutövaren tar emot behandling. I rapporten benämns detta som socialtjänstens myndighetsrutin eller myndighetsprocess. Det hade också kunnat kallas för ärendeprocess, men det som beskrivs är vad som görs, inom ramen för myndighetsutövningen, efter att våldet upptäcks oavsett om ett formellt våldutövarärende inleds/aktualiseras eller ej. Vi valde mot denna bakgrund att använda begreppet myndighetsrutin. Behandlande insatser kan påbörjas parallellt med myndighetsutövningen. Myndighetsrutinen och behandling pågår därför ibland parallellt.

PARTNERKONTAKT

Partnerkontakt är en arbetsmetod för att värna om den våldsutsatta personens och dennes eventuella barns säkerhet under den tid våldsutövaren går i behandling för det våld hen utövat. Arbetssättet utgår från den verksamhet som behandlar våldsutövaren, den våldsutsatta kontaktas när våldsutövaren ska starta sin behandling. Inom ramen för partnerkontakten ingår att informera om våldsutövarens behandling, bedöma säkerheten för den våldsutsatta och dennes eventuella barn med hjälp av standardiserade bedömningsinstrument samt att informera om relevanta verksamheter som kan erbjuda mer omfattande stöd och hjälp.

Arbetsmetoden har sitt ursprung i den så kallade Duluthmodellen från USA (1980-tal), som är ett behandlingsprogram för män som utövat våld i nära relationer.

⁴ <https://www.valdinararelationer.se/tand-halso-sjukvard/att-fraga-om-vald/>

Socialstyrelsen har utveckla en modell för partnerkontakt som kan användas av socialtjänsten, men även av andra verksamheter som utför insatser för våldsutövare. Det finns dock många varianter av partnerkontakt, inte alla använder sig av Socialstyrelsens modell. Det finns exempelvis varianter där det ingår omfattande stöd- och hjälpinsatser till de våldsutsatta inom ramen för partnerkontakten.⁵

RELATIONSVÅLDSCENTRUM (RVC)

I Stockholm stad finns totalt fyra relationsvåldscentrum (RVC Innerstaden, RVC Väst, RVC Sydost, RVC sydväst). Dessa centrum erbjuder stöd och behandling till våldsutsatta, våldsutövare samt till barn som upplever våld i familjen. Våldsutövare kan själva kontakta ett RVC och få upp till fem samtal på friyta. Önskas fler samtal hänvisas vederbörande till socialtjänstens Relationsvåldsteam (RVT) som fattar biståndsbeslut om stöd och behandling på bistånd. I RVC Sydväst är dock myndighetsutövningen och utförandedelen integrerad. Andra kommuner används också RVC och RVT begreppen för egna verksamheter som bedrivs inom olika kommunerna. I denna rapport avses RVC i Stockholm stad.

SAMTAL OM VÅLD (SOV)

Samtal om våld (SoV) är en samtalsstruktur anpassad till socialtjänstens uppdrag att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld ska ändra sitt beteende. Samtal om våld är tänkt att användas som stöd för exempelvis behandlare inom socialtjänsten i mötet med personer som utövat våld i nära relationer. Strukturen bygger på Alternativ till våld (ATV) behandlingsprinciper med tillägg av motiverande samtal och kognitiv beteendeterapi (KBT).⁶

VASKA

VASKA är ett arbetssätt som syftar till att motivera våldsutövare till förändring, och är baserat på ATV:s behandlingsmetod. Förkortningen står för Våld, ansvar, sammanhang, konsekvens och alternativ. Länsstyrelsen i Stockholm beskriver VASKA som en inspirationskälla för att motivera män som utövar våld att upphöra med våldet.⁷

⁵ <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/partnerkontakt/>

⁶ <https://samtalomvald.se/>

⁷ https://catalog.lansstyrelsen.se/store/39/resource/2010__98

Sammanfattning

Syftet med den här kartläggningen var att kartlägga insatser och verksamheter som finns tillgängliga för personer som utövar våld i nära relation, med särskilt fokus på våld som utövas i parrelationer. Kartläggningen avser socialtjänstens arbete och de behandlingsverksamheter i respektive kommun som socialtjänsten samarbetar med eller vanligen hänvisar våldsutövare till. Det är viktigt att klargöra vad som redan finns på plats och vad som behöver utvecklas ytterligare för att fler våldsutövare ska få stöd att upphöra med våldet, samtidigt som de utsattas säkerhet värnas.

Förhoppningen är att kartläggningen ska kunna ligga till grund för det fortsatta arbetet med att utveckla stöd och insatser för våldsutövare.

Gruppintervjuer och individuella intervjuer genomfördes med 57 samordnare, behandlare och verksamhetsansvariga i länets kommuner och stadsdelar, samt med kommunala, privata och ideella behandlingsverksamheter som socialtjänsten har avtal med, eller hänvisar till, i kontakten med våldsutövare.

Resultatet visar att flera delar finns på plats när det gäller kommunernas och stadsdelarnas arbete med våldsutövare. Bland annat kan så gott som alla kommuner och stadsdelar beskriva en myndighetsprocess för våldsutövare - det vill säga hur våldsutövarärenden ska hanteras från upptäckt till erbjudande om behandling. Det gäller även det fåtal kommuner som ännu inte haft några sådana ärenden. Därutöver har de flesta kommuner och stadsdelar någon form av stödmall för att kartlägga våld och för att utreda stödbehov hos våldsutövare.

Samtliga kommuner och stadsdelar kan erbjuda, eller hänvisa, våldsutövare till någon form av stöd eller behandling, varav knappt hälften erbjuder stöd och behandling i egen regi. Bland de verksamheter som erbjuder stöd och behandling finns en viss enhetlighet i insatsernas innehåll. Majoriteten av verksamheterna kan snabbt erbjuda våldsutövare tid för samtal. Bortsett från en kommun har samtliga behandlande verksamheter i kartläggningen också rutiner för att kontakta den våldsutsatta när de har våldsutövare i behandling. Detta gäller dock inte så länge våldsutövare går i behandling på öppna mottagningar/friytor.

Kartläggningen visar även på flera utmaningar i arbetet med våldsutövare. Den främsta utmaningen är att överhuvudtaget nå våldsutövarna. Socialtjänstens verksamheter upplever generellt att de borde ha fler ärenden än vad de har, med tanke på hur många våldsutsatta de möter. Ideella verksamheter som Manscentrum och Ungarelationer kommer i kontakt med fler våldsutövare, och jämfört med socialtjänsten beskriver de ideella verksamheterna målgruppen som mer motiverad till förändring. Detta antas bero på att våldsutövarna söker sig dit frivilligt, till skillnad från våldsutövarna som socialtjänstens verksamheter kommer i kontakt med, som främst upptäcks i redan pågående ärenden. Många våldsutövare vill undvika att registreras i socialtjänstens system och avbryter kontakten efter de fem fria, anonyma samtalen som majoriteten av kommunerna och stadsdelarna erbjuder.

Vidare identifierar kartläggningen utvecklingsbehov i arbetet. Även om de flesta kommuner och stadsdelar har stödmallar för att kartlägga våld och för att utreda stödbehov hos våldsutövare saknas centralt framtagna mallar och stöd för att fråga om våld, för att kartlägga våld och för att utreda stödbehov som riktar sig till våldsutövare. Detta är något som efterfrågas av verksamheterna. Det är också ovanligt att man frågar om våldsutövande på rutin. Det finns således möjlighet till en förbättring av systematiken på detta område.

Det behövs rutiner för samverkan som möjliggör ett samtidigt fokus på familjebehandling och på den vuxnes våldsproblematik. Våldsutövare upptäcks ofta inom ramen för barn- och familjeärenden. I en familjeutredning är det många områden som ska utredas, och det kan vara svårt att hålla frågan om våldet vid liv och att formulera tydliga mål kopplat till just våldet. Därför behöver samverkan förbättras mellan barn- och familjeenheterna å ena sidan och vuxen – eller relationsvåldsensheterna å den andra. Detta kan göra det möjligt att hantera ärenden i två parallella spår, ett barn- och familjespår och ett spår för den vuxnes våldsproblematik, så att inte våldsfokuset hamnar i skymundan. Det finns även ett behov av att utveckla samarbetet med rättsväsendet, regionen, skolor och andra kommunala verksamheter.

Kartläggningen visar att den vanligaste våldsutövaren som upptäcks av socialtjänsten är småbarnspappor som utövar våld mot barn eller sin kvinnliga partner. Den målgruppen dominerar även bland dem som söker stöd och hjälp på eget initiativ via socialtjänstens friytor eller via någon av de externa behandlingsverksamheter som socialtjänsten samarbetar med eller hänvisar till. Ett utvecklingsområde är därför att se över hur våldsutövare inom fler målgrupper kan motiveras att söka och ta emot socialtjänstens insatser.

Ytterligare ett utvecklingsområde gäller uppföljning av de insatser som ges. Även om de flesta behandlande verksamheter i kartläggningen gör någon form av uppföljning uppger man att uppföljningarna inte används i verksamhetsutvecklande syfte. Det beror både på resursfrågor och på att utvärderingarna inte alltid är utformade på ett sätt som gör detta möjligt. Kopplat till detta är dilemmat mellan att erbjuda anonymt stöd på öppna ytor å ena sidan, och att följa upp insatserna å andra. Samtidigt som de flesta vill ha låga trösklar in till behandling, där fria samtal är en viktig del, menar många att det är ett problem att detta stöd inte kan journalföras och följas upp vare sig av de behandlande verksamheterna eller socialtjänsten, med undantag av Manscentrum och Söderstöd.

Det finns även behov av utbildnings- och fortbildningsinsatser. Alla inom socialtjänsten, inte bara de som arbetar specifikt med våld, bör få regelbunden utbildning i att upptäcka våld och att motivera våldsutövare att ta emot insatser och behandling. Det gäller i synnerhet handläggare på barn- och familjeenheterna som ofta har en viktig roll i att initiera ett våldsutövarärende. Utbildningen behöver dessutom ges kontinuerligt för att upprätthålla en jämn kompetensnivå trots hög personalomsättning.

Behandlarna uttrycker å sin sida ett behov av ökad kunskap om hur våldet är kopplat till föräldraförmåga och hur man kan och bör jobba med våldsutövare utifrån ett tydligt barnperspektiv. Detta är en central fråga för många behandlare som upplever att det är just genom barnen och föräldraskapet som det är möjligt att nå fram till våldsutövarens motivation till förändring. Det finns också behov av vidareutbildningar för de behandlare som gått tillgängliga grundutbildningar och som har erfarenhet av att jobba med målgruppen.

Avslutningsvis presenteras åtgärdsförslag för att förbättra kommunernas förutsättningar att arbeta med våldsutövare på fyra övergripande områden:

- Att nå målgruppen våldsutövare
- Ökad samverkan och samordning i arbetet med våldsutövare
- Kunskapshöjande insatser
- Ökad enhetlighet i arbetet med våldsutövare

Uppdraget och genomförandet

Detta projekt bygger på ett initiativ från nordvästkommunernas nätverk för samordnare inom VINR (Våld i nära relation) i Stockholms län. Samordnarna efterfrågade en kartläggning av vilka insatser som idag erbjuds våldsutövare inom FoU Nordvästs åtta ägarkommuner. Länsstyrelsen i Stockholm län och Storsthlm tillförde därefter medel så initiativet kunde utökas till att omfatta alla Stockholms läns 26 kommuner och 11 stadsdelar i Stockholm stad.

Sedan augusti 2021 har socialtjänsten en lagstadgad skyldighet att arbeta för att personer som utsätter närstående för våld och övergrepp ska upphöra med våldet. I regeringens lagrådsremiss *Förebyggande av våld i nära relationer* (4 mars, 2021) framgår att motiveringen till lagändringen var att man ansåg att ansvarsfrågan tidigare var otydligt definierad. Det saknades en uttrycklig bestämmelse kring socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd till den som utövar våld (särskilt våld mot närstående). Detta hade konsekvensen att olika kommuner gjorde olika bedömningar kring sitt ansvar för personer som utsätter närstående för våld, och i förlängningen att det skilde sig mellan kommuner både med avseende på vilka insatser som eventuellt gavs, och om stöd erbjöds överhuvudtaget. Att personer som utövar våld inte hade samma förutsättningar att få hjälp lyftes fram som problematiskt eftersom det ytterst drabbar de som utsätts för våldet. Ett av huvudmotiven till lagändringen var således att skapa ”bättre förutsättningar för likvärdig tillgång till stöd och behandling för denna grupp i hela landet” (s. 18). Enligt nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer, som började gälla 1 november 2022 (HSLFS 2022:39), bör socialnämnden kunna erbjuda:

- stödsamtal
- information om våld och andra övergrepp
- påverkans- och behandlingsinsatser
- föräldraskapsstöd
- stöd vid sociala problem (som rör exempelvis missbruk, ekonomi, bostad och arbete)
- hjälp vid kontakt med hälso- och sjukvården

I de allmänna råd som ges i Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS) framhålls att insatser som ges till våldsutövare samtidigt ska beakta behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta vuxna och barn samt barn som bevittnat våld.

Mer kunskap behövs om hur personer som utövar våld upptäcks, och vilket stöd dessa personer erbjuds. För att kunna utveckla arbetet med våldsutövare är det angeläget att kartlägga kommunernas utbud av insatser och verksamheter och hur kommunerna organiserar arbetet med våldsutövare.

STUDIENS SYFTE

Det övergripande syftet med föreliggande studie är att kartlägga insatser och verksamheter som finns tillgängliga för personer som utövar våld i nära relation, med särskilt fokus på våld som utövas i parrelationer. Kartläggningen avser socialtjänstens arbete och de behandlingsverksamheter i respektive kommun som socialtjänsten samarbetar med eller vanligen hänvisar våldsutövare till. Det är viktigt att klargöra vad som redan finns på plats och vad som behöver utvecklas ytterligare för att fler våldsutövare ska få stöd att upphöra med våldet, samtidigt som de utsattas säkerhet värnas. Förhoppningen är att kartläggningen ska kunna ligga till grund för det fortsatta arbetet med att utveckla stöd och insatser för våldsutövare.

INTERVJUER MED SAMORDNARE OCH BEHANDLARE

Kartläggningen har haft en kvalitativ ansats. Beskrivningarna och analyserna bygger främst på material som samlats in genom gruppintervjuer och individuella intervjuer med 57 samordnare med strategiska funktioner, behandlare och verksamhetsansvariga inom kommuner och stadsdelar i Stockholms län, samt från några av de privata, kommunala och ideella utförare som socialtjänsten har avtal med alternativt hänvisar till i kontakten med våldsutövare.

Inom ramen för samordnardelen intervjuades totalt 28 personer (varav 10 samordnare, 6 chefer, 5 strateger, utvecklingsledare eller utredare, 3 socialsekreterare och 3 behandlare⁸). I rapporten kommer dessa intervjuer, för enkelhetens skull, refereras till som "intervjuer med samordnare". Fokus för intervjuerna var hur arbetet med våldsutövare är organiserat på myndighetsnivå; det vill säga hur våldsutövare upptäcks och hur processen fram till insats ser ut.

Intervjuerna var två timmar långa. De spelades in och transkriberades. Majoriteten av intervjuerna genomfördes under mars och april 2023 i Sollentuna kommuns eller Länsstyrelsens lokaler. Under maj och juni 2023 gjordes kompletterande intervjuer på Zoom med de samordnare som inte haft möjlighet att vara med på plats.

De intervjuade samordnarna representerade totalt 21 av 26 kommuner i Stockholms län⁹. Tre av fyra relationsvåldscenter (RVC) i Stockholms stad var representerade. Dessutom deltog två representanter från olika relationsvåldsteam (RVT) tillhörande två relationsvåldscentrum (RVC)¹⁰. De kommuner och stadsdelar som inte var representerade i intervjuerna med samordnare var däremot representerade i intervjuerna med behandlare. På så sätt är samtliga kommuner och stadsdelar representerade i kartläggningen.

Inom ramen för behandlardelen intervjuades totalt 29 behandlare och verksamhetsansvariga. Åtta zoom-intervjuer med sammanlagt 21 behandlare från

⁸ Två av kommunerna representerades av två personer.

⁹ De kommuner som inte var representerade var Nynäshamn, Vallentuna, Vaxholm, Värmdö, Österåker. Från Stockholm var det RVC Sydost som inte deltog.

¹⁰ RVT Kista från RVC Väst och RVT Södermalm från RVC Innerstan.

sex kommuner, tre Relationsvårdscentrum (RVC), och fyra externa verksamheter genomfördes i maj och augusti 2023. Intervjuerna var en timme långa och spelades in.

I oktober och november 2023 kompletterades online-intervjuerna med sex kortare telefonintervjuer med behandlare och verksamhetsansvariga från tre kommuner och tre ideella verksamheter. I december 2023 gjordes ytterligare kompletteringar via mail med två verksamhetsansvariga från kommuner och stadsdelar som inte medverkat i intervjuerna. Sammantaget har information om stöd- och behandling erhållits från samtliga 26 kommuner och 11 stadsdelar, inklusive länets två ATV-mottagningar¹¹, Stockholms Stad fyra RVC-mottagningar, Manscentrum, Manscentrum Östra Södertörn, Ungarelationer.se och Söderstöd.¹²

Då ett av FoU Nordvästs huvuduppdrag är att bidra till lärande och utveckling av insatser och verksamheter i kommunerna och stadsdelarna var ambitionen att intervjuerna skulle göras i grupp. Syftet med gruppintervjuformatet var att ge deltagarna möjlighet att lyssna på hur andra kommuner och stadsdelar arbetar med våldsutövare och att erbjuda ett tillfälle att ställa frågor direkt till varandra. Totalt genomfördes tolv samordnarintervjuer varav hälften i grupp och hälften individuellt. Av de sex gruppintervjuerna genomfördes fyra fysiskt och två online. Av de sex individuella intervjuerna genomfördes tre fysiskt och tre online.

På grund av svårigheter att hitta tider som passade flera utfördes endast tre behandlarintervjuer i grupp. Resterande intervjuer utfördes med behandlare från enskilda kommuner, stadsdelar eller behandlingsverksamheter.

VISSA KOMMUNER HÖRS MER ÄN ANDRA I RAPPORTEN

Olika kommuner har kommit olika långt i utformningen av rutiner och organisation kring arbetet med våldsutövare. Det skiljer sig därför åt hur mycket olika kommuner har att berätta och hur mycket de har hunnit reflektera kring vad som fungerar bra och var det finns utvecklingsmöjligheter och behov. Det som redovisas i denna rapport baseras därför i högre grad på det som berättas i kommuner som kommit längre i detta arbete än på dem som ännu inte riktigt kommit i gång med arbetet.

DET SOM BESKRIVS GÄLLER ÅTMINSTONE DE KOMMUNER SOM BERÄTTAR OM DET

Som tidigare nämnts har vissa intervjuer genomförts i grupp och andra enskilt (alla planerades dock som gruppintervjuer). Några intervjuer har genomförts fysiskt,

¹¹ ATV står för Alternativ till våld och är ett behandlings- och kompetenscentrum som grundades i Norge 1987. ATV är också namnet på den behandlingsmetod som verksamheten utvecklat. I Stockholms län finns två ATV-mottagningar, ATV Nacka och ATV Täby. I rapporten används begreppet ATV både som beskrivning av själva behandlingsmetoden och som en beskrivning av behandlingsverksamheterna. Flera kommuner använder ATV som behandlingsmetod utan att för den sakens skull vara en ATV-mottagning.

¹² För mer information om dessa verksamheter samt övriga verksamheter som kommunerna hänvisar till, se bilaga 1.

andra online och några på telefon. De enskilda intervjuerna gav mer omfattande och djupgående beskrivningar av den enskilda kommunens arbetssätt, än vad som hanns med i gruppintervjuerna. När det beskrivs att vissa kommuner arbetar på ett visst sätt ska det inte tolkas som att andra kommuner inte arbetar på det sättet (såvida inte det anges uttryckligen). Det ska i stället tolkas som att olika arbetssätt förekommer, och att de förekommer i åtminstone de kommuner som berättar om det.

DISPOSITION

Den inledande delen av rapporten beskriver den del av socialtjänstens arbete med våldsutövare som föregår en behandlingsinsats. Fokus ligger på att beskriva hur våldsutövarärenden aktualiseras inom socialtjänsten och de steg som sedan följer i ärendeprocessen. Denna del bygger på intervjuerna med samordnarna.

Därefter följer ett avsnitt med fokus på de stödinsatser som kommunerna erbjuder. Resultatet bygger på intervjuerna med behandlarna, det vill säga utförardelen av arbetet med våldsutövare.

Den avslutande delen av kartläggningen består av tre avsnitt. Det första sammanfattar vad som bedöms finnas på plats i kommunerna när det gäller organiseringen av arbetet med våldsutövare och de insatser som ges. Det andra beskriver de utmaningar, utvecklingsmöjligheter och behov som identifierats. Avslutningsvis presenteras ett antal förslag för att ytterligare utveckla kommunernas arbete med våldsutövare.

Del 1 – Hur våldsutövarärenden aktualiseras inom socialtjänsten och steg i ärendeprocessen

Här beskrivs den del av socialtjänstens arbete med våldsutövare som föregår en behandlingsinsats. Fokus är att beskriva hur våldsutövarärenden aktualiseras inom socialtjänsten och de steg som sedan följer i ärendeprocessen. Denna del bygger på intervjuerna med samordnarna.

Den nya bestämmelsen sågs som ett skäl att utveckla, strukturera upp och formalisera arbetet med våldsutövare inom myndighetsutövningen. De kommuner som ingår i kartläggningen kunde vid tiden för kartläggningen alla beskriva en process för hur ett våldutövarärende kan och ska hanteras inom socialtjänstens myndighetsutövning. Då genomflödet av våldutövarärenden har varit generellt lågt har processen för dessa ärenden sällan prövats i sin helhet. När en våldsutövare upptäcks, vilket vanligtvis sker inom ramen för ett annat ärende, får utövaren information om de insatser som kan ges. Om utövaren går med på det så inleds en utredning för att bedöma mottaglighet och motivation. Det är vanligt att utövare väljer att avbryta processen och tackar nej till de insatser som erbjuds dem den här vägen.

FLERA KOMMUNER HAR NUMERA EN MYNDIGHETSPROCESS FÖR VÅLDSUTÖVARÄRENDEN

När den lagstadgade skyldigheten infördes 2021 togs den emot positivt. Även om de flesta kommuner redan kunde erbjuda våldsutövare någon form av stöd och behandling såg man fördelar med att ansvaret för våldsutövaren förtydligades. Förhoppningen var att arbetet med våldsutövare skulle få högre prioritet, såväl inom de enheter som jobbar med relationsvåld som i övriga delar av organisationen.

En del av de intervjuade personerna upplever att bestämmelsen medfört ett perspektivskifte i synen på våldsutövaren. Tidigare låg fokus på den utsattas behov och på repression gentemot våldsutövaren. I och med den nya bestämmelsen synliggörs också att våldsutövaren har behov av stöd och hjälp, vilket beskrivs som positivt.

Bestämmelsen har generellt sett haft större praktisk betydelse för myndighetsutövningen än för utförardelen. Inom myndighetsutövningen sågs bestämmelsen som ett skäl att utveckla, strukturera upp och formalisera arbetet med våldsutövare. Från behandlarnas håll däremot, innebar socialtjänstens förtydligade ansvar inte någon större förändring. I de flesta kommuner erbjöds redan insatser till våldsutövare och behandlarna hade redan god erfarenhet av att arbeta med målgruppen.

För de kommuner som redan hade myndighetsstrukturer och rutiner på plats innebar bestämmelsen inte någon större förändring. Bestämmelsen blev snarare en bekräftelse på att man tänkt rätt och att arbetet kunde fortsätta i samma riktning. I samband med bestämmelsen började några kommuner skala upp arbetet genom att ägna våldsutövaren eget fokus i det helhetsarbete som bedrevs med familjer, eller genom att ägna mer tid åt att öka våldsutövarens motivation och mottaglighet för behandling och att få fram bättre underlag till behandlarna. Även om förändringarna sammanföll med bestämmelsen är det inte helt tydligt om det hängde ihop med bestämmelsen eller om förändringarna var en del av en redan påbörjad verksamhetsutveckling eller pågående samarbetsprojekt i kommunen.

Andra kommuner beskriver att det visserligen inte var nytt att arbeta med våldsutövare, men att man inte hade gjort det ”skarpt” tidigare. I och med bestämmelsen blev det tydligt att arbetet behövde utvecklas, och de förändringar som gjordes var ett direkt svar på det förtydligade ansvaret. I en kommun där man tidigare endast hänvisat våldsutövare till fristående verksamheter påbörjades exempelvis ett utvecklingsarbete för att kunna ge dessa insatser på bistånd. I en annan beskrivs att ”mer” började göras, att ett större ansvar togs även inom socialtjänsten, och i en tredje kommun erbjöds insatser till våldsutövare inom kommunens öppenvård, vilket tidigare bara erbjödits till våldsutsatta personer.

FÅ ÄRENDEN OCH HÖG PERSONALOMSÄTTNING KAN FÖRSVÅRA ETABLERANDET AV RUTINER OCH PROCESSER

Det är få våldsutövare som söker och tar emot insatser inom ramen för socialtjänstens myndighetsutövning. Målgruppen kan därför beskrivas som ”sällanärenden.” Detta försvårar etablering av nya myndighetsrutiner och därför blir det svårt att avgöra om arbetet är organiserat på ett bra sätt eller inte menar flera. Det är inte bara rutinerna som utvecklas långsamt, det påtalas också att det tar tid att bli en duktig utredare och att det tar ännu längre tid när man jobbar med våldsutövarärenden så pass sällan. Utredarna har som regel alltså inte särskilt stor erfarenhet av att hantera ärenden som följer hela myndighetsprocessen från upptäckt till insats. En hög personalomsättning försvårar dessutom etablering av rutiner och processer. Beskrivningarna i detta avsnitt baseras därför i hög grad på hur det är tänkt att fungera, och på erfarenheterna från de enstaka ärenden som man haft hittills.

DET FINNS BÅDE LIKHETER OCH SKILLNADER MELLAN KOMMUNERNAS MYNDIGHETSPROCESSER

Även om ärendeprocesserna ser olika ut i olika kommuner finns det också övergripande likheter:

- Våldsutövarärenden upptäcks vanligtvis inom ramen för barn- och familjeärenden eller i samband med insatser riktade till våldsutsatta personer.
- När det uppdagats att en klient har utövat, eller riskerar att utöva våld mot närstående görs vanligtvis en förhandsbedömning av situationen och av

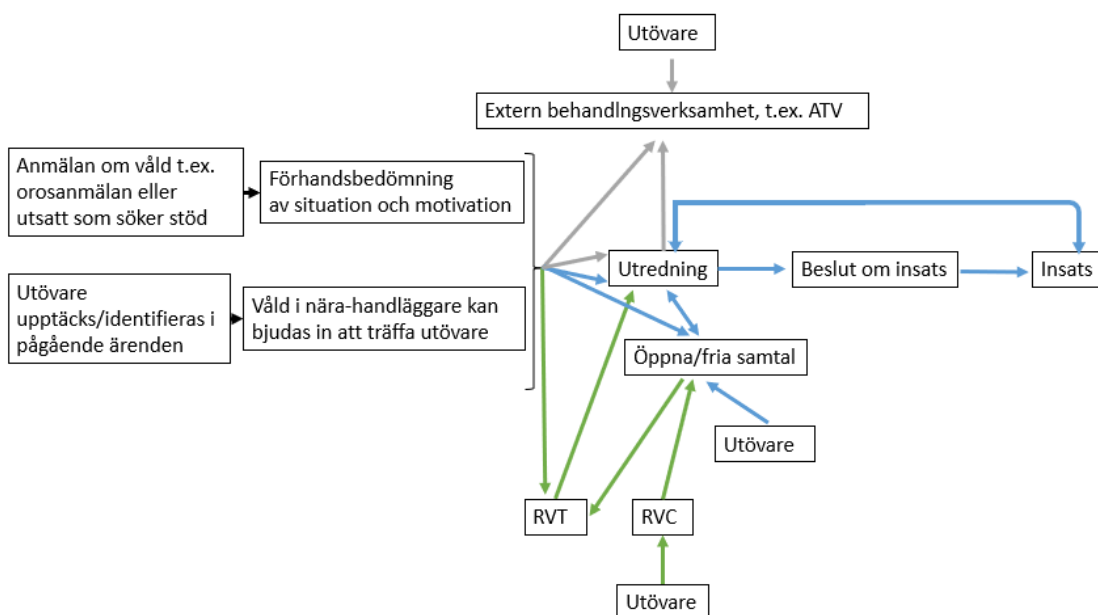
personens inställning till att ta del av socialtjänstens stöd för att förändra sitt beteende.

- Om våldsutövaren tackar ja till att ta del av socialtjänstens stöd inleds en utredning för att ta reda på mer om våldet, motivationen och mottagligheten.
- I många kommuner erbjuds våldsutövaren att först genomgå ett antal ”öppna samtal”, vilka kan hållas parallellt med utredningen.
- Utredningen kan ligga till grund för beslut om insats på bistånd. I en del kommuner kan dock insatser ges utan ett sådant beslut. Vissa kommuner kan erbjuda utövarna insatser som utförs inom socialtjänsten, andra hänvisar utövare till externa behandlingsutövare med specialkompetens att ge stöd och behandling till våldsutövare.
- Insatserna utgörs vanligen av enskilda samtal.

I detta avsnitt beskrivs hur dessa delar av processen, fram till att insats kan erbjudas, kan se ut.

I figur 1 sammanfattas de ärendeprocesser som beskrivits i intervjuerna med samordnare. Kommunerna har delats in i tre olika kategorier; (1) de socialtjänster som erbjuder insatser utan biståndsbeslut hos externa utförare (gråa linjer i figuren), (2) kommuner som kan erbjuda egna insatser på friyta, dvs insatser som inte behöver föregås av insatsbeslut och där klienten kan vara anonym, och/eller intern eller extern behandling med biståndsbeslut (blåa linjer i figuren), (3) stadsdelarna i Stockholms stad utgör en egen kategori. Där är stadsdelarna fördelade i fyra relationsvåldscentrum (RVC) som står för utförardelen, till dem finns ett antal relationsvåldsteam (RVT) kopplade som står för myndighetsutövningen (gröna linjer i figuren). Utövare kan söka stöd och hjälp på egen hand direkt till vissa externa behandlingsverksamheter, till relationsvåldscentra och till socialtjänstens fria ytor.

Figur 1. Sammanfattande beskrivning av de processer för våldsutövarärenden som beskrivs i intervjuer med samordnare.

VÅLDSUTÖVARE UPPTÄCKS VANLIGTVIS I SAMBAND MED ORO FÖR VÅLD I FAMILJER MED BARN

Våldsutövarärenden börjar ofta som en orosanmälan om att det förekommer våld mot barn eller mot en vårdnadshavare. Orosanmälan kan komma från olika håll, vanligtvis från polisen, men även från skola eller privatpersoner.

Det finns flera skäl till att våldsutövare ofta ”fångas upp” i just sådana ärenden. Våld, eller misstanke om våld, är ofta ett av huvudproblemen i de barn- och familjeärenden som kommer in. Det beskrivs exempelvis att upp till 80–90 procent av alla orosanmälningar handlar om våld i familjen. Våldet är därför ofta i fokus redan från början. I en kommun var det dessutom uttalat att de skulle börja med ett särskilt våldsutövarfokus i ärenden om våld mot och av vårdnadshavare.

Rädslan att förlora vårdnaden om sitt barn och viljan att vara en bra förälder kan vara en stark motivation till att ta emot stöd och hjälp. Det kan alltså vara lättare att motivera vårdnadshavare än andra våldsutövare att ta emot hjälp. Många verksamheter som jobbar utifrån ett tydligt barnperspektiv uttrycker att barnen och föräldrarollen är nyckeln för att nå våldsutövarna eftersom föräldraskapet är våldsutövarnas största motivation till beteendeförändring. Flera intervjupersoner betonar dock att även om sådan yttre motivation är en bra ingång, är det den inre motivationen som är avgörande för att våldsutövaren ska vara mottaglig för behandling.

Finns det barn med i bilden måste vårdnadshavarna ha kontakt med socialtjänsten och genomgå de insatser som beslutas för barnet. Om en vårdnadshavare som utövar våld nekar till att ta emot insatser för sin egen skull kan våldsutövarens beteende adresseras inom ramen för familjebehandlingen för barnens skull.

Det beskrivs också att familjeenheterna börjat ställa högre krav på att vårdnadshavare ska ta emot stöd och hjälp för sitt våldsbeteende. Detta kan antingen vara ett resultat av det förtydligade ansvaret, eller av att relationsvårdsteamerna informerat och påmint familjeenheterna om sin funktion.

VÅLDSUTÖVARE UPPTÄCKS IBLAND I SAMBAND MED INSATSER FÖR UTSATTA

Våldsutövarärenden kan också börja med att en utsatt person tar kontakt med socialtjänsten för att få stöd och hjälp. I sådana fall kan våldsutövaren kontaktas om den utsatta personen samtycker till detta. I de fall det finns barn med i bilden ser man inga hinder att också kontakta våldsutövaren. Det finns dock starka skäl att ta hänsyn till de risker som det kan innebära att kontakta våldsutövaren. Därför väntar man ofta till att eventuella skyddsåtgärder har vidtagits innan våldsutövaren kontaktas. I den kontakten informeras våldsutövaren om att partnern och eventuella barn har skyddsplacerats och om att det finns stöd att få hos socialtjänsten eller i kommunen.

VÅLDSUTÖVARE KAN UPPTÄCKAS I ANDRA ÄRENDEN INOM SOCIALTJÄNSTEN - OM FRÅGAN STÄLLS

Även om den klart vanligaste vägen in för våldsutövare är att det kommer in en anmälan om oro för barn, eller att en våldsutsatt person söker stöd, så kan våld mot närstående också uppdagas i andra ärenden – om frågan ställs. I vilken mån man frågar om våld på rutin inom andra enheter än barn och unga varierar dock mellan kommunerna. Det påtalas också att det behövs upparbeta rutiner för att kunna inleda ett våldutövarärende parallellt med det pågående ärendet.

ANDRA AKTÖRER KAN UPPTÄCKA OCH HÄNVISA VÅLDSUTÖVARE TILL SOCIALTJÄNSTEN

Polisen beskrivs som en viktig samarbetsaktör när det gäller att upptäcka våldsutövare. En betydande del av de våldsutövare som socialtjänsten kommer i kontakt med har kommit in via orosanmälningar från polisen.

Ett fåtal kommuner har även upprättat egna rutiner för samverkan med polisen. Ett av relationsvårdsteamerna (RVT) i Stockholm stad berättar att när polisen informerar socialtjänsten om en utsatt, frågar RVT om våldsutövaren har fått information om det stöd som finns att få hos socialtjänsten. Om inte, kan RVT kontakta våldsutövaren. Det förekommer också att man har regelbundna möten med polisen där de informerar socialtjänsten om personer som vill komma i kontakt med dem. Andra har tagit fram en broschyr med information på olika språk om socialtjänstens insatser som polisen kan ge till våldsutövare de kommer i kontakt med. Ytterligare en kommun berättar att man har en egen kontaktperson inom polisens avdelning för brott i nära relation som kan vara behjälplig för att nå och informera våldsutövare om det stöd som finns inom socialtjänsten.

I fem stadsdelar i Stockholm har man permanentat ett arbetssätt enligt Islandsmodellen. Islandsmodellen syftar till att fördjupa samarbetet mellan polisen och socialtjänsten i akuta våldshändelser i familjer med barn och innebär att två socialsekreterare följer med polisen ut på ärenden om våld i familjer där det finns barn. Det är inte klarlagt om arbetssättet har lett till att fler våldsutövare tar mot hjälp från socialtjänsten.

I fyra år fram till 2023 pågick ett samarbete mellan polisen och Socialtjänsten i Södermalms stadsdelsförvaltning, IGOR (I Gemensam Organisation mot Relationsvåld). Polisen arbetar uppsökande och hjälper till att följa upp och motivera våldsutövaren till att ta emot stöd och hjälp, vilket gör att socialtjänsten snabbt kan komma i kontakt med våldsutövare som häktas eller släpps från arresten. RVT Södermalm, som varit med i projektet, menar att inflödet av våldsutövare har ökat i samband med IGOR-projektet, men de menar samtidigt att det ökade inflödet kan ha berott på flera saker som har samspelat. Samarbetsmodellen har i en utvärdering beskrivits som lovande, och från socialtjänstens håll ser man stor potential i att fortsätta samarbete med polisen enligt denna eller motsvarande modell.

Det förekommer också att socialtjänsten tar emot personer som fått en dom om umgänge och som måste gå i behandling, eller personer som av Kriminalvården eller frivården bedömts ha för låg risk för återfall för att ingå i målgruppen för kriminalvårdens program och därför mottaglig för socialtjänstens insatser. Andra beskriver dock att det samarbetet skulle kunna utvecklas.

INFORMATION OM INSATSER KAN GES SÅ SNART VÅLDET HAR UPPDAGATS

När det har uppdagats att det förekommer våld mot närstående i ett ärende görs vanligtvis en förhandsbedömning av situationen samt av våldsutövarens inställning till våldet och dennes motivation till förändring. Är våldet känt när ärendet kommer in till socialtjänsten kan en handläggare redan vid mottaget göra en sådan förhandsbedömning, informera våldsutövaren om de insatser som finns och motivera vederbörande att ta del av dessa. Uppdagat våldet senare i ett pågående ärende kan antingen socialsekreteraren i ärendet informera om de insatser som finns, alternativt erbjuds våldsutövaren att få träffa en person som arbetar med våldsutövarärenden.¹³

Om våldsutövaren tackar ja kan våldshandläggaren bjudas in att träffa familjen eller våldsutövaren tillsammans med socialsekreteraren i det pågående ärendet. Våldshandläggaren informerar då om de insatser som erbjuds. Om socialtjänsten kan erbjuda samtal eller behandling utan biståndsbeslut motiveras våldsutövaren att ta emot dessa så snart som möjligt. Det som då erbjuds är vanligtvis fem ”öppna samtal” inom socialtjänsten eller hos en extern behandlingsutförare. De öppna samtalen kan ges för att motivera klienten att ta emot en längre behandlingsinsats. Tre kommuner anger att de inte erbjuder inledande samtal utan bistånd, i en av dessa kommuner finns dock planer på att börja göra det.

Vad som händer när en utövare tackar nej till insatser kan se olika ut. Vissa anser att socialtjänstens ansvar är uppfyllt i och med att frågan ställts. I de kommuner där det är aktuellt informeras utövaren om möjligheten att på egen hand kontakta de behandlingsverksamheter som socialtjänsten samarbetar med, eller till andra mottagningar som finns i kommunen. Det nämns också att man kan informera utövaren om telefonlinjen ”Välj att sluta” som kan ge stöd. I många fall är klienten aktuell i ett ärende på barn- och familjeenheten och då kan våldsutövarens problematik adresseras i den familjebehandling som beslutas på barnet, eller så kan socialsekreterarna i det ärendet ställa frågan igen om att inleda ett ärende med särskilt fokus på våldsproblematiken. I andra fall tar vuxenheten ny kontakt med utövaren efter en tid.

UTREDNING UTGÖR UNDERLAG FÖR BESLUT OM INSATS

Om en våldsutövare går med på det så inleds en utredning. Utredningen genomförs inom olika enheter beroende på var socialtjänsten inom respektive kommun

¹³ Våldsutövarärenden handläggs antingen av socialsekreterare på vuxenheten eller av särskilda relationsvåldsteam som handlägger ärenden om både våldsutsatta och våldsutövare. I några enstaka kommuner har relationsvåldsteamet slagits ihop med andra enheter inom socialtjänsten.

organiserat detta. Vanligen av en handläggare på vuxenheten men även inom enheter för försörjningsstöd, barn och unga eller i relationsvårdsteamet (om ett sådant finns). I vissa kommuner görs utredningen av vuxenheten när det rör sig om våld mot vuxen och av barnenheten om det rör sig om våld mot barn. Det vanligaste är dock att våldsutövarärendet tillhör en vuxenhet. Det utesluter inte att det pågår ett ärende parallellt på barn- och familjeenheten.

I kommuner som ger insats via externa behandlingsutförare utan biståndsbeslut har man ibland inga specifika utredare för våldsutövare. Istället kan utredningsförfarandet lämnas över helt till den behandlande verksamheten. Det motiveras då med att det är viktigare att utövaren kommer i behandling så snabbt som möjligt, att behandlarna ändå kommer göra sin utredning och att det är samma behandling som erbjuds oavsett om en utredning görs av socialtjänsten eller ej. I vissa fall kan man dock göra en kartläggning av våldet innan utövaren hänvisas vidare till behandling.

Om socialtjänsten erbjuder insatser på bistånd föregås utredningen vanligtvis av 2–5 öppna samtal, dessa samtal kan också hållas parallell med utredningen. Utredningen ligger sedan till grund för beslut om vidare behandling vid extern verksamhet eller om fortsatta samtal och behandling inom socialtjänsten. Oftast kan bara en typ av insats erbjudas oavsett vad som framkommer i utredningen, innehållet i insatsen kan dock anpassas efter utövarens specifika situation och behov. Det är dock vanligt att utövare väljer att avsluta efter de öppna samtalen och då blir det inte aktuellt med utredning.

De som kontaktar något av relationsvårdscentren i Stockholms stad kan erbjudas fem öppna samtal utan att socialtjänstens myndighetsutövning kopplas in. Om våldsutövaren efter dessa inledande samtal vill fortsätta, hänvisas de till RVT för utredning och biståndsbeslut om fortsatt behandlingsinsats. De som kommer direkt till RVT brukar däremot inte hänvisas till de öppna samtalen före utredning.

Utredningen görs ofta för att ta reda på om våldsutövaren är motiverad och mottaglig för behandling eller om det finns behov av någon annan form av samtalsstöd. Om man upplever att det behövs ytterligare motivation kan våldsutövaren gå på samtal medan utredningen pågår.

Utredningen kan också genomföras när motivation, insikt och mottaglighet har konstaterats och våldsutövaren har tackat ja till behandling. I en kommun föregås utredningen av ett omfattande motivationsarbete i syfte att utövaren ska tillstå sitt våld och bli motiverad att ta emot behandling. Det kan exempelvis handla om att utövaren först får motiverande samtal hos socialtjänsten eller hos en extern utförare. När utövaren tackat ja till insats görs utredningen och först därefter fattas det formella beslutet. Fokus för utredningen ligger då på att få en bild av situationen, relationen, individuella förutsättningar, sociala nätverk, våldets karaktär och konsekvenser. Några gör samtidigt en handlingsplan och i vissa fall ingår det även en riskbedömning. Innehållet i utredningen kan då utgöra underlag för behandlarna.

DE FLESTA ANVÄNDER NÅGON FORM AV MALL SOM STÖD I UTREDNINGEN

De allra flesta använder även någon form av utredningsmall för att kartlägga våldet och för att utreda våldsutövarens behov av stöd och behandling. Det finns dock några undantag. Fyra kommuner säger explicit att de hittills inte använt någon standardiserad mall. I en av dessa kommuner låter man istället utövaren prata fritt. I en annan kommun fick handläggaren själv komma på vilka frågor som skulle ställas i det enda våldutövarärende de hittills haft. I en tredje kommun har man inte haft några våldutövarärenden alls och i den fjärde har man planer på att använda börja en "omvänd" FREDA. Två andra kommuner berättar att utredning inte görs av socialtjänsten utan av den externa behandlingsverksamheten som man hänvisar våldsutövare till.

På frågan om vilken mall som används för att utreda och kartlägga våldet nämns FREDA, Samtal om våld samt en frågemall som Kriscentrum i Malmö¹⁴ tagit fram för att kartlägga våld. Några kommuner har samarbetat för att ta fram egna utredningsmallar. Inte sällan har man då utgått från Socialstyrelsens föreskrifter om vad som ska vara med i en utredning för våldsutsatta. De utredningsmallar som används för våldsutövare liknar därför ofta de som används för utsatta personer, men är nedkortade och har anpassats för att passa våldsutövare.

VIKTIGT ATT INTE UTREDNINGEN FÖRSENNAR INSATSERNA

Den utredning som görs påminner ofta om den som görs med utsatta, men inte lika omfattande. Oavsett när och varför en utredning görs betonas vikten av att utredningarna inte blir för omfattande så att de försenar insatserna. Det föreslås att man ska fokusera på det viktigaste, det vill säga att göra en säkerhetsplan och bedöma om det är lämpligt med behandling. Risken är annars att klienten hinner tappa motivation att ta emot insatsen. För att undvika detta väljer man ofta att påbörja insatserna medan utredningen pågår, innan det formella biståndsbeslutet har formulerats. Detta skiljer sig från hur man gör med utsatta, där man ofta pausar behandling och samtalsstöd medan utredning pågår. Från behandlarhåll anser man också att det är bra med korta utredningar, men samtidigt påtalas vikten av att få bra underlag och information om hur socialtjänstens bedömt situationen. Underlaget kan användas som komplement till det som våldsutövaren berättar under behandlingen.

UTREDNING FÖLJS INTE ALLTID AV INSATS

Det händer att våldsutövaren "nöjer sig" efter utredning och tackar nej till fortsatta insatser. Så kan vara fallet om det exempelvis ställts krav på den våldsutövande klienten inom ramen för ett familjeärende att genomgå en utredning med anledning

¹⁴ Kriscentrum i Malmö har en mall för kartläggning av våld. Där ingår frågor om psykiskt våld (hot, kritisera beteende, kritisera person, håna och förlöjliga, trakassera, isolering, kontroll, övrigt psykiskt våld samt digitalt våld), fysiskt våld, sexuellt våld, digitalt våld, latent våld, materiellt våld, ekonomiskt våld samt frågor om våldets konsekvenser för barn. I slutet av mallen finns även en skala där våldets farlighet kan graderas.

av sitt våldsamma beteende, eller om klienten redan tagit del av andra insatser så som familjebehandling eller liknande. Klienten kan då anse sig ha fått tillräckliga möjligheter att tala om sina problem och anser sig ha visat tillräckligt intresse för att tala om sitt beteende.

Det händer även att man från socialtjänstens sida avstår från att fatta beslut om insats efter utredning. Så kan ske om man bedömer att det saknas mottaglighet för behandling, eller att det saknas insikt och inre motivation. I sådana fall kan man däremot informera om möjligheterna att söka stöd på öppna mottagningar, på friyor eller andra verksamheter som erbjuder stöd. Klienten kan också nekas insats om det bedöms som olämpligt utifrån den utsattas säkerhet. I intervjuerna framkommer att det ibland finns en farhåga att behandlingen kan hjälpa klienten att fortsätta med sitt våld. I en kommun föreställer man sig att man skulle kunna avbryta en påbörjad behandling om det finns hög risk för återfall. Någon sådan situation har dock inte förekommit än.

DE UTSATTAS SÄKERHET VÄRNAS PÅ OLIKA SÄTT UNDER PROCESSEN

Inom ramen för socialtjänstens ansvar att verka för att utövare upphör med sitt våld, ska socialtjänsten samtidigt värna om den utsattas säkerhet. Ett ärende om våld mot närstående börjar vanligtvis med en orosanmälan som leder fram till ett barn- eller familjeärende eller med att en utsatt person söker stöd och skydd. I dessa fall är de utsattas säkerhet högsta prioritet, och efter att utsatta barn och vuxna satts i säkerhet görs regelbundna säkerhets- och skyddsbedömningar.

Det är alltså ovanligt att en utövare själv söker stöd och hjälp via socialtjänstens myndighetsutövning utan att den utsatta känner till det och utan att socialtjänsten redan har kontakt med, eller till och med har skyddsplacerat, den utsatta. Därför blir det sällan aktuellt med partnerkontakt¹⁵ i syfte att informera den utsatta om att utövaren sökt stöd och hjälp i det initiala skedet av myndighetsprocessen. Ungefär hälften av de kommuner som intervjuats om deras myndighetsprocess berättar däremot om en slags omvänd partnerkontakt. Det innebär att när utsatta barn och vuxna satts i säkerhet, och om det inte bedöms innebära ökad risk för de utsatta, så kan utövaren kontaktas och informeras om det stöd och den behandling som finns att få.

Under utredningens gång och i de uppföljande samtal som socialsekreterare kan ha med utövare som inlett sin behandling ställs frågor om den utsattas situation. Man frågar om våldet upphört och om våldsutövaren har tagit kontakt med sin partner. Man frågar var den utsatta befinner sig och försäkrar sig på så sätt om att vederbörande är i säkerhet. Finns det anledning till oro, eller om våldsutövaren avslutar sin behandling, meddelas den socialsekreterare som har kontakt med den utsatta

¹⁵ Partnerkontakt är en metod som syftar till att värna den utsattas säkerhet och erbjuda stöd och insatser för den utsatta.

FÅ UTÖVARE TACKAR JA TILL SOCIALTJÄNSTENS INSATSER, MEN ALLA KAN ERBJUDAS NÅGON TYP AV ÅTGÄRD

Långt ifrån alla utövare som upptäcks av socialtjänsten vill ha, eller anser sig behöva, stöd och hjälp för sitt våldsamma beteende. De kommuner som kan ge konkreta siffror på hur många våldsutövare som kommit till behandling via socialtjänstens myndighetsutövning anger att de haft 0–5 våldsutövarärenden/år som gått igenom hela myndighetsprocessen. Några beskriver att ungefär hälften tappas på vägen. En kommun uppger att av 40 som tillfrågas är det 10–15 som tackar ja till hjälp. Enligt andra är det sju av tio som tackar nej till stöd och hjälp.

Endast ett fåtal våldsutövarärenden följer hela myndighetsprocessen från upptäckt till insats. Det betyder dock inte att det är lika få som får stöd och hjälp i kommunen totalt sett. I vissa kommuner hänvisar socialtjänsten flera våldsutövare direkt till den anslutna ATV-mottagningen och i dessa fall aktualiseras det inte som ett ärende hos socialtjänsten. En ATV-mottagning meddelar att det tar emot 10 till 20 våldsutövarärenden per år, men det är inte känt hur många som blivit hänvisade dit av socialtjänsten.

Generellt sett är trycket högre på öppna mottagningar och friytor än vad som syns i socialtjänstens myndighetsutövning. I en av de fem största kommunerna i länet anges exempelvis att det är ungefär två ärenden per månad som följer hela myndighetsprocessen. Från behandlarhåll i samma kommun anges det att man har ett inflöde på runt nio våldsutövare per månad. I en annan av de fem största kommunerna hade man 60 våldsutövarärenden på friytan ett år, men bara något enstaka ärende följde hela den interna myndighetsutövarprocessen.

En stor del av de som erbjuds insatser av socialtjänsten tackar alltså nej, men alla kommuner kan erbjuda eller hänvisa motiverade våldsutövare någon form av insatser eller stöd. Samtliga kommuner har information på sina hemsidor om verksamheter som erbjuder stöd och behandling. I nästa avsnitt beskrivs mer ingående de verksamheter som socialtjänsten hänvisar till eller samarbetar med samt innehållet i den behandling som socialtjänsten och externa behandlingsverksamheter erbjuder.

Sex kommuner berättar i intervjuerna att de dessutom kan, eller har provat att, erbjuda våldsutövaren en tillfällig bostad eller genomgångsbostad istället för att flytta den utsatta till skyddat boende. Förutsättningarna är att utövaren går med på att flytta så att partnern och eventuella barn kan bo kvar, och att utövaren inte är uppsökande så att den utsatta kan röra sig fritt utan risk att bli uppsökt och hotad eller utsatt för mer våld. Några anser att man borde överväga möjligheterna att i högre utsträckning använda de lägenheter som finns till just våldsutövare, och att det skulle gå att få tillstånd utan att ärendet behöver skickas vidare till enheten för ekonomiskt bistånd.

Del 2 - Befintliga behandlingsinsatser

Detta avsnitt har fokus på de stödinsatser som kommunerna erbjuder. Resultatet bygger på intervjuerna med behandlarna, det vill säga utförardelen av arbetet med våldsutövare.

Samtliga kommuner och stadsdelar erbjuder någon form av stöd eller information till våldsutövare, och drygt 40 % har behandling i egen regi. Av de intervjuade kommunerna och stadsdelarna följer de flesta upp behandlingsinsatserna på något sätt och alla utom en kommun har en rutin för partnerkontakt. En minoritet kan erbjuda behandling i grupp. Ingen av de intervjuade behandlarna uppger att lagändringen hittills har genererat fler våldsutövarärenden.

ALLA KOMMUNER KAN ERBJUDA VÅLDSUTÖVARE STÖD

Kartläggningen visar att samtliga kommuner och stadsdelar i Stockholms län erbjuder någon form av stöd till våldsutövare. 11 av 26 kommuner (drygt 42 %) erbjuder behandling för våldsutövare i egen regi och resterande 15 kommuner uppger att de hänvisar våldsutövare till ATV Nacka, ATV Täby, Manscentrum, Manscentrum Östra Södertörn, Söderstöd, telefonlinjen *Välj att sluta*¹⁶, eller till stöd i närliggande kommun.

¹⁶ Välj att sluta arbetar inte med behandling utan informerar, motiverar och hänvisar våldsutövare till behandling.

Tabell 1. Kommunernas stöd till våldsutövare, egen regi eller hänvisning till extern verksamhet.

Kommun	Stöd till våldsutövare
Botkyrka	Egen regi
Danderyd	Hänvisar till ATV Täby
Ekerö	Egen regi
Haninge	Egen regi (samt hänvisar till Manscentrum Östra Södertörn)
Huddinge	Egen regi
Järfälla	Egen regi
Lidingö	Hänvisar till ATV Täby
Nacka	Hänvisar till ATV Nacka
Norrtälje	Egen regi
Nykvarn	Hänvisar till RVC Södertälje
Nynäshamn	Hänvisar till Manscentrum Östra Södertörn
Salem	Hänvisar till RVC Södertälje
Sigtuna	Egen regi
Sollentuna	Hänvisar till Söderstöd
Solna	Hänvisar till Manscentrum
Stockholm	Egen regi
Sundbyberg	Egen regi
Södertälje	Egen regi
Tyresö	Hänvisar till Manscentrum Östra Södertörn
Täby	Hänvisar till ATV Täby
Upplands Väsby	Egen regi
Upplands-Bro	Hänvisar till Välj att sluta (eget stöd till våldsutövare under uppstart)
Vallentuna	Hänvisar till ATV Täby
Vaxholm	Hänvisar till ATV Täby
Värmdö	Hänvisar till ATV Nacka
Österåker	Hänvisar till ATV Täby

MAN UTGÅR FRÅN SPECIFIKA ARBETSSÄTT OCH BEHANDLINGSMETODER OCH GÖR EGNA KOMBINATIONER OCH ANPASSNINGAR AV DESSA

Det är ovanligt att verksamheterna jobbar strikt efter en viss behandlingsmetod. Det vanligaste är att man kombinerar olika metoder och arbetssätt, alternativt gör egna justeringar och anpassningar beroende på vilka behov man upplever att klienterna har och/eller vilka behandlingsmetoder som behandlarna är kunniga inom. Exempelvis har en del av behandlarna tidigare jobbat inom kriminalvården och använder behandlingsmetoder därifrån. I intervjuerna nämns flera specifika behandlingsmetoder och/eller arbetssätt som på ett eller annat sätt ingår i kommunernas egna behandlingsinsatser: Alternativ till våld (ATV), Icke-våldsgrupp, Kognitiv beteendeterapi (KBT), Motiverande samtal (MI), Predov, Psykoterapi, Samtal om våld (SOV), och VASKA (Våld, ansvar, sammanhang, konsekvens, alternativ).

I tabellerna nedan beskrivs först de insatser som ges i de kommuner och stadsdelar som erbjuder behandling i egen regi. Stockholms stads behandling beskrivs för tydlighetens skull i en egen tabell eftersom behandlingen sker via fyra

relationsvårdscenter (RVC) som erbjuder delvis olika insatser. Därefter beskrivs de insatser som ges av ATV-mottagningarna respektive av ideella och privata verksamheter.

Tabell 2. Behandlingsinsatser i egen regi.

Kommun	Insatser	Gruppbehandling
Botkyrka	ATV-baserat	Nej
Ekerö	SOV-inspirerat	Nej
Haninge	SOV	Nej
Huddinge	SOV till klienter utan barn, egenkomponerad behandling till klienter med barn	Nej
Järfälla	SOV-inspirerat med inslag av kriminalvårdens behandlingsprogram	Nej
Norrtälje	Insats som bygger på kriminalvårdens relationsvårdsprogram, ATV-liknande.	Nej
Sigtuna	Eget arbetssätt baserat på bland annat <i>Meningen med våld</i>	Nej
Stockholm	Se tabell 3	
Sundbyberg	Flexibel behandling med KBT-grund, delar från kriminalvården, psykoterapi och SOV	Nej
Södertälje (RVC)*	SOV och Predov	Nej
Upplands Väsby	VASKA, KBT, psykoedukation	Nej

*Nykvarn och Salem hänvisar våldsutövare till RVC Södertälje.

Tabell 3. Behandlingsinsatser i egen regi (Stockholms stad).

Verksamhet	Tillhörande stadsdelar	Insatser	Gruppbehandling
RVC Innerstaden	Kungsholmen, Norra innerstaden, Södermalm	ATV-inspirerat	Ja
RVC Sydost	Enskede-Årsta-Vantör, Farsta, Skarpnäck	Blandar ATV, Utväg, SOV	Nej
RVC Sydväst	Skärholmen, Hägersten-Ålvsjö	ATV-inspirerat med tillagd våldsteoridel som anpassats för våldsutövare	Nej
RVC Väst	Bromma, Hässelby-Vällingby, Järva	Enligt egen metodhandbok	Ja

Tabell 4. ATV-mottagningarnas behandlingsinsatser.

Verksamhet	Tillhörande kommuner	Insatser	Gruppbehandling
ATV Nacka	Nacka, Värmdö	ATV + tillagd kartläggningsdel om psykisk ohälsa	Ja
ATV Täby	Danderyd, Lidingö, Täby, Vallentuna, Vaxholm, Österåker	ATV	Nej

Av de 26 kommunerna är åtta kopplade till någon av länets två ATV-mottagningar: ATV Nacka och ATV Täby.

Tabell 5. Stöd- och behandlingsinsatser i de ideella och privata verksamheter som kommunerna hänvisar till.

Verksamhet	Hänvisande kommuner	Insatser	Gruppbehandling
Manscentrum	Solna	Individanpassad behandling utförd av psykologer och psykoterapeuter	Ja (likt ATV men utan fasta teman)
Manscentrum Östra Södertörn	Haninge, Nynäshamn, Tyresö	ATV-inspirerat	Nej
Söderstöd	Sollentuna	Egen manual med KBT-ram	Nej
Välj att sluta	Upplands-Bro	Samtalsstöd (MI) via telefon och vidare hänvisning till behandlingsmottagning	Nej

De sex kommuner som nämns i tabellen ovan (Tabell 5) är de som *under intervjuerna* uttryckligen uppgett att de hänvisar våldsutövare till en extern verksamhet. Det är dock viktigt att påpeka att samtliga kommuner i Stockholms län hänvisar till ideella/fristående verksamheter (främst Manscentrum och Välj att sluta) via kommunhemsidan.¹⁷

Tabell 6. Stöd- och behandlingsinsatser, Ungarelationer.

Verksamhet	Insatser	Gruppbehandling
Ungarelationer	Onlinestödet: validering, psykoedukation. Tydlighet kring ansvarsfrågan. Fokus på förändring genom målbilder. Fysiska träffar: Psykoedukation, ERT ¹⁸ och KBT.	Nej (haft tidigare)

Ingen av de sex kommunerna uppger att de hänvisar till Ungarelationer (sannolikt eftersom de generellt möter få unga våldsutövare). Vi vill ändå nämna denna verksamhet eftersom de har kontakt med ett relativt stort antal unga våldsutövare varje år, främst genom sitt online-baserade stöd (chatt), men också genom fysiska möten.

INDIVIDUELL BEHANDLING VANLIGAST - FÅ ERBJUDER GRUPPBEHANDLING

Oavsett om behandlingen sker i egen regi eller i extern verksamhet är individuella samtal den vanligaste formen av behandling. Majoriteten av verksamheterna arbetar individanpassat, utan manual. Några av de kommuner som erbjuder behandling i egen regi uppger att de har tillgång till manual för individuella samtal, men att de sällan används eftersom behandlarna i regel vill kunna anpassa samtalet efter den enskildes behov.

¹⁷ 22 av 26 kommuner hänvisar våldsutövare till Välj att sluta. Tolv av 26 kommuner hänvisar till Manscentrum alternativt Manscentrum Östra Södertörn, och ett fåtal (mellan en och fyra) kommuner hänvisar till ungarelationer.se, killar.se, eller Organisationen MÄN. 18 kommuner hänvisar till en eller två olika verksamheter och åtta kommuner hänvisar till tre eller fyra olika verksamheter.

¹⁸ Emotion Regulation Therapy.

Av de kommuner som erbjuder stöd i egen regi är det bara Stockholms stad som tillhandahåller gruppbehandling för våldsutövare. När Stockholms stad år 2018 fick sina fyra relationsvårdscenter (RVC Innerstaden, RVC Sydost, RVC Sydväst och RVC Väst) gjordes en satsning för att ge alla likvärdig utbildning. Familjebehandlarna utbildades då i *Icke-våldsgrupp* (ATV-baserad metod för gruppbehandling av våldsutövare) samt i *Trappan* (metod riktad till barn som upplevt våld i hemmet). När denna rapport skrivs erbjuder två av fyra RVC-mottagningar gruppbehandling. RVC Sydost avvecklade sin gruppbehandling på grund av för liten tillströmning av klienter. Även pandemin bidrog till beslutet.

Av de två ATV-mottagningarna erbjuder en (Nacka) gruppbehandling. Även Manscentrum¹⁹ erbjuder gruppbehandling, men inte Manscentrum Östra Södertörn. Flera som i dagsläget inte har gruppbehandling har tidigare haft det, alternativt uttrycker att man skulle vilja kunna erbjuda detta. En kommun och en ideell verksamhet (som tidigare erbjudit gruppbehandling) uttrycker dock tveksamhet kring gruppbehandling för våldsutövare och menar att det kan uppstå förstärkande element när våldsutövare samlas i grupp. Ytterligare en verksamhet som jobbar med gruppbehandling beskriver att de har en särskild ordning när de introducerar nya män i grupperna. Det är viktigt för gruppdynamiken att de nya kommer in i en grupp där det finns män som kommit längre i sin process.

Verksamheter som erbjuder gruppbehandling har alla någon form av urvalskriterier för att få delta. Det kan till exempel handla om att klienten behöver behärska svenska och inte får ha någon allvarlig psykiatrisk diagnos. Gruppbehandlingen sker oftast utifrån någon form av manual som följs striktare än vid individuell behandling. Två manualer som nämns är de som utformats av Utväg²⁰ och ATV.

Manscentrum uppger att man inte använder manual utan låter grupprocessen styra. Detta menar man är ett framgångsrecept eftersom det inte tvingar på deltagarna ett visst tema som de inte är redo att hantera. Detta är orsaken till att verksamheten i princip inte har några avhopp, menar den representant vi har intervjuat.

DE VANLIGAST FÖREKOMMANDE BEHANDLINGSMETODERNA ÄR ALTERNATIV TILL VÅLD OCH SAMTAL OM VÅLD

Majoriteten av de kommunala behandlingsverksamheterna erbjuder behandling som är baserad på behandlingsmetoderna Alternativ till våld eller Samtal Om Våld. En del verksamheter nämner att de arbetar utifrån VASKA (Våld, Ansvar, Sammanhang, Konsekvenser, Alternativ) i mötet med våldsutövare. VASKA är ett arbetssätt som syftar till att motivera våldsutövare till förändring, och är baserat på ATV:s behandlingsmetod. Vår uppfattning utifrån intervjuerna är att den absoluta majoriteten av verksamheterna förhåller sig till de fem VASKA-temana i sin

¹⁹ Manscentrum är en nationell organisation och tar emot våldsutövare från hela Stockholmsområdet, vilket i teorin betyder att alla har möjlighet att gå i gruppbehandling förutsatt att man blir hänvisad till, eller på annat sätt hittar till, verksamheten.

²⁰ Se [Om Utväg - Utväg \(utvag.se\)](http://utvag.se)

behandling (för exempel på teman som tas upp, se bilaga 2). Även om alla verksamheter jobbar något olika och har gjort egna justeringar finns det enligt vårt material ändå en viss enhetlighet, kommuner, stadsdelar och fristående verksamheter emellan.

Våld: vad är våld?

Samtliga intervjuade verksamheter inkluderar element av psykoedukation i behandlingen, det vill säga att lära våldsutövaren vad våld är. Det betonas under intervjuerna att en del våldsutövare behöver mycket psykoedukation eftersom de kan ha svårt att se vissa av sina beteenden som just våld.

Ansvar för våldet

De flesta verksamheter uppger att de under behandlingen alltid berör frågan om ansvar. En verksamhet uppger att man inte har några fasta teman som behandlaren alltid förhåller sig till, men att frågor om ansvar ändå alltid kommer upp under behandlingen på våldsutövarnas initiativ. Det är inte alltid ett krav att våldsutövaren ska erkänna våldet för att få påbörja behandling, men många behandlare menar att det på längre sikt inte är meningsfullt att gå i behandling om man inte klarar av att erkänna och ta ansvar för det våld som man utövat.

Sammanhang

Temat sammanhang handlar om att sätta våldet i en kontext, men kan även innefatta att sätta våldsutövaren själv i ett sammanhang. Verksamheterna angriper temat på olika sätt. Det kan exempelvis handla om att prata med våldsutövaren om de situationer som våldet uppstår i, att synliggöra generationsmönster, psykiatriska diagnoser och missbruk, eller att utforska olika våldshändelser mer specifikt. I en del verksamheter ingår detta som en del i den kartläggningsfas som ska mynna ut i en behandlingsplan.

Konsekvenser av våldet

Samtliga behandlingsverksamheter berör våldets konsekvenser, både för våldsutövaren själv och för den utsatta, eventuella barn och/eller andra i våldsutövarens omgivning.

Alternativ

De flesta insatser innehåller också delar som syftar till att utrusta våldsutövaren med konkreta alternativ till våldsanvändning. Detta beskrivs på olika sätt, till exempel som att man försöker erbjuda en ”verktygslåda”, att man arbetar med känsloreglering eller konfliktlösning, eller att man jobbar med att hitta akutstrategier som våldsutövaren kan tillgripa i risksituationer.

Tillagda teman

Det är vanligt att verksamheterna nämner just föräldraförmåga som ett viktigt tema i behandlingen. Föräldraskapsaspekten är dock något som behandlarna i regel upplever vara mycket bristfällig i de behandlingsmetoder som de använder. Majoriteten jobbar uttalat med föräldrarollen under behandlingen, men uppger ofta

att det är ett eget tillägg som man gjort. En av Stockholms stads RVC-mottagningar uttrycker att:

Många vill prata om föräldraförmåga. Det pratar vi mycket om men vi har inget formaliserat uppdrag kring just föräldraförmåga.

En kommun har skapat en egen behandlingsmetod för våldsutövare som har barn. Behandlingen är så kallat barncentrerad och barnet får en egen behandlare. Den våldsutövande föräldern och barnet går parallellt 10 sessioner var och behandlingsmålet för föräldern är: *Vad ska skillnaden vara för mitt barn efter 10 sessioner?* Man nämner i intervjun att barnen är en central del i våldsutövarens motivation till förändring och att det gäller att ”få tag i papparollen”. Många kommuner nämner just detta, att motivationen ofta går genom barnen. Flera uppger att behandlare behöver mer utbildning i hur man ska jobba med föräldraförmåga. En reflektion är att flera verksamheter som valt att lägga extra fokus på föräldraförmåga i sin behandling känner sig ensamma om att jobba så. En kommunal verksamhet uttrycker att:

Vi känner oss lite ensamma att ha så stort barnfokus i våra insatser. Finns det fler som tänker som vi? Vi skulle gärna se ett nätverk med fokus på föräldraskap! Hur är det att intervensera utifrån föräldraskapet när det finns våld i nära? Vi vill inte jobba som RVC, så uppdelat. Man erbjuder Trappan men ingenting i den metoden hjälper utövaren att sluta med våld och den utsatta föräldern att återfå sina föräldraförmågor. Föräldrar behöver gå parallellt med sina barn. Vi vill sätta syrgasmasken på barnet först! Lite djärv ingång, men finns det fler som oss?

Samtidigt innehåller Samtal om våld (SOV), en behandlingsmetod som många behandlare har utbildats i, en modul om just föräldraförmåga. Efter kontakt med utbildarna visade det sig att föräldraskapsmodulen lades till först för ett par år sedan. Det kan således vara så att många behandlare gått utbildningen i SOV innan tillägget gjordes.

Andra teman som en del verksamheter lagt till i sin behandling är psykisk ohälsa och sex/sexualitet.

ANTAL ÄRENDEN VARIERAR STORT

Antalet ärenden på ett år varierar stort mellan de intervjuade kommunerna, stadsdelarna och verksamheterna. Några uppger att de endast har enstaka ärenden medan andra har 30–35 ärenden/år. Mellan RVC-mottagningarna varierar det mellan 10–15 ärenden/år och drygt 100 ärenden/år. ATV-mottagningarna och

Manscentrum Östra Södertörn har cirka 25–60 ärenden per år vardera. Manscentrum och Ungarelationer sticker ut särskilt; Manscentrum med sina cirka 250 våldsutövare/år, varav runt 150 är från Stockholmsområdet, och Ungarelationer med sina runt 150 våldsutövare/år.²¹ Ingen av de intervjuade behandlarna uppger att lagändringen hittills har genererat fler våldsutövarärenden.

ANTAL BEHANDLARE SOM KAN TA EMOT VÅLDSUTÖVARE VARIERAR

Antalet behandlare som jobbar med våldsutövare varierar mellan de intervjuade kommunerna, stadsdelarna och verksamheterna. Hos de kommuner och stadsdelar som erbjuder behandling i egen regi finns mellan 1 och 8 behandlare som kan jobba med våldsutövare (men inte nödvändigtvis på heltid). Att ha många behandlare som kan jobba med våldsutövare betyder dock inte att alla gör det i praktiken. Relationsvåldscentren (RVC) har som målsättning att alla behandlare ska kunna ”jobba med allt”; i det här fallet barn, våldsutsatta, våldsutövare, men i praktiken kan det variera. Två RVC-mottagningar uppger att samtliga deras respektive 7 behandlare kan ta emot våldsutövare. Vid ett RVC saknar två av behandlarna utbildning för att jobba med våldsutövare och tar därför inte sådana ärenden, och av de sju som har utbildning för att jobba med målgruppen är det bara i huvudsak två som gör det. Vid ett annat RVC kan fem av åtta behandlare jobba med våldsutövare, men även här anpassas ärendena så att det i praktiken är några enstaka som jobbar med just utövarna.

ATV Täby, som tar emot våldsutövare från sex olika kommuner, har sex behandlare (5,5 tjänster), ATV Nacka har fem behandlare, varav två på heltid. Manscentrum har 9 behandlare, Manscentrum Östra Södertörn 2 (1,5 tjänster) och Ungarelationer har en.

MÄN MED HEMMAVARANDE BARN HAR STÖRST CHANS ATT BLI MOTIVERADE TILL STÖD OCH BEHANDLING

De flesta kommuner och stadsdelar som vi har intervjuat uppger att den vanligaste vägen in i behandling går via barnutredningar. Organiseringen av socialtjänstens arbete med våld i nära relation bidrar därför till att socialtjänsten har lättare att verka för att män med hemmavarande barn ska söka stöd för sitt våldsutövande. Samtidigt nämner många behandlare att motivationen till förändring generellt är större hos pappor jämfört med våldsutövare som inte har barn.

Även om de flesta behandlare också möter våldsutövande kvinnor, våldsutövare som lever i samkönade relationer, våldsutövare som inte har barn, samt yngre eller äldre våldsutövare, är dessa fall jämförelsevis få.

²¹ Notera dock att RVC-mottagningarna, ATV-mottagningarna, Manscentrum och Manscentrum Östra Södertörn, samt Ungarelationer har större upptagningsområden än enskilda kommuner.

BEHANDLINGENS OMFATTNING VARIERAR MEN FÖRLÄNGNING ÄR OFTA MÖJLIG

Verksamheterna erbjuder samtalsstöd i varierande omfattning. Som regel erbjuder man inledningsvis samtal en gång i veckan för att sedan glesa ut samtalen mot slutet av behandlingsperioden. I många fall finns möjlighet att förlänga behandlingen om det finns behov och önskemål om det. Flera verksamheter påpekar att utmaningen inte är att få förlängd behandlingstid, utan att motivera våldsutövarna att ta emot stöd under längre tid.

Tabell 7. I egen regi, behandlingens omfattning.

Kommun	Antal träffar, behandlingens omfattning
Botkyrka	6 månader (bistånd), erbjuder även samtal på friyta
Ekerö	8-10 i öppenvård
Haninge	10-12 (kan förlängas vid behov)
Huddinge	5 (friyta), 10 (familjefokuserad insats om utövaren har barn), 20 (om VINR utan barn)
Järfälla	12 (friyta), 6 månader (bistånd)
Norrtälje	20-25
Sigtuna	5 (kan förlängas vid behov)
Stockholm	Se tabell 8
Sundbyberg	5 (friyta), 6 månader (bistånd)
Södertälje (RVC)*	5 (friyta), 15-20 (SOV), 17-22 (Predov). Kan förlängas vid behov.
Upplands Väsby	6 månader-1,5 år (får gå länge om de har barn)

Tabell 8. I egen regi, behandlingens omfattning (Stockholms stad).

Verksamhet	Antal träffar, behandlingens omfattning
RVC Innerstaden	Olika. 1-1,5 år önskvärt
RVC Sydost	5 (friyta), 6 månader (bistånd) som kan förlängas vid behov
RVC Sydväst	5 (friyta), 12 månader (bistånd) som kan förlängas vid behov
RVC Väst	5 (friyta), 6 månader (bistånd) som kan förlängas vid behov, vanligtvis med 3 månader i taget. Gruppbehandling: 24 träffar.

Tabell 9. ATV-mottagningarnas behandling, omfattning.

Verksamhet	Antal träffar, behandlingens omfattning
ATV Nacka	Allt från kortare behandlingar till upp till flera år (oftast 6 månader-1 år)
ATV Täby	Grupp: 24 träffar, individuella samtal: stor variation

Tabell 10. Ideella och privata verksamheters behandling, omfattning.

Verksamhet	Antal träffar, behandlingens omfattning
Manscentrum	10-15
Manscentrum Östra Södertörn	Flexibelt. Oftast 10-15 samtal, 3-4 månader
Söderstöd	10 (kan förlängas med 10 samtal eller 3 månader)
Ungarelationer	Ingen gräns

DE FLESTA VERKSAMHETER KAN SNABBT ERBJUDA TID FÖR SAMTAL

Majoriteten av verksamheterna uttrycker att man prioriterar våldsutövare och att man snabbt återkopplar när/om de hör av sig och vill ha hjälp. Utövarna uppges ha en ”gräddfil” in i behandling eftersom man vet att motivationen snabbt kan svika.

DE FLESTA VERKSAMHETER FÖLJER UPP BEHANDLINGEN

De flesta intervjuade uppger att man gör uppföljningar av behandlingen. Två av verksamheterna gör uppföljning under behandlingens gång men inte efteråt. RVC-mottagningarna i Stockholm stad använder SU-reg²² för uppföljning (Södertälje RVC ska införa SU-reg), medan resterande har egna system. Det kan handla om uppföljande samtal efter 1–3 månader och/eller att man följer upp journalerna.

Tabell 11. Uppföljning av insatser hos kommuner med behandling i egen regi.

Kommun	Uppföljning av insatser
Botkyrka	Ja, efter 3 månader (tidigare vid behov)
Ekerö	Nej
Haninge	Ja, efter några månader, samt FIT-skattningar ²⁵ efter varje behandlingstillfälle
Huddinge	Ja. Förmätning i början av behandling och eftermätning i slutet
Järfälla	Ja. Uppföljande samtal erbjuds 1 månad efter avslut
Norrtälje	Nej
Sigtuna	Ja, under behandlingen men inte efter avslut
Stockholm	Ja. Samtliga fyra RVC-mottagningar använder SU-reg för uppföljning
Sundbyberg	Nej
Södertälje (RVC)	Ja, 3 månader in i behandlingen samt vid avslut. Ska införa SU-reg vid årsskiftet 23/24
Upplands Väsby	Ja, under behandlingen men inte efter avslut

Tabell 12. Uppföljning av insatser, ATV-mottagningarna.

Verksamhet	Uppföljning av insatser
ATV Nacka	Ja. Behandlaren skickar ett mail efter 6 månader
ATV Täby	Nej

Tabell 13. Uppföljning av insatser, ideella och privata verksamheter.

Verksamhet	Uppföljning av insatser
Manscentrum	Ja, journalgranskningar varje år samt uppföljningar av specifika frågor. ²⁶ Har startat ett längre uppföljningsarbete med Örebro Universitet som ska pågå under flera år
Manscentrum Östra Södertörn	Ja, cirka 3 mån efter avslut
Söderstöd	Nej. Söderstöd får inte följa upp, det är socialtjänsten som ska göra det
Ungarelationer	Nej

²² Socialstyrelsens verktyg för systematisk uppföljning.

**...MEN UPPFÖLJNINGARNA ANVÄNDS INTE FÖR ATT UTVECKLA
BEHANDLINGSARBETET**

Trots att många gör uppföljningar av sina insatser är det *ingen* som anser att uppföljningarna används för att utveckla behandlingsarbetet. Till detta uppges det inte finnas resurser, eller så menar man att uppföljningsfrågorna inte fångar upp den typen av information som kan användas i verksamhetsutvecklande syfte.

Del 3 – Avslutande del av kartläggningen

Den avslutande delen av kartläggningen består av tre avsnitt. Avsnitt 3.1 sammanfattar vad som bedöms finnas på plats i kommunerna när det gäller organiseringen av arbetet med våldsutövare och de insatser som ges. Avsnitt 3.2 beskriver de utmaningar, utvecklingsmöjligheter och behov som identifierats. Avslutningsvis presenteras ett antal förslag på åtgärder för att ytterligare utveckla kommunernas arbete med våldsutövare i avsnitt 3.3.

Del 3.1 – Vad finns på plats i kommunerna?

Den här kartläggningens syfte var att beskriva insatser för våldsutövare i Stockholms län. Detta med anledning av den bestämmelse som sedan augusti 2021 ger socialtjänsten en lagstadgad skyldighet att arbeta för att personer som utsätter närstående för våld och övergrepp ska upphöra med våldet. Kartläggningens mål var också att reda ut vad som redan finns på plats i kommunerna och stadsdelarna när det gäller stöd för våldsutövare, och vad som behöver utvecklas ytterligare.

Kartläggningen visar att flera delar finns på plats när det gäller kommunernas och stadsdelarnas arbete med våldsutövare. Detta kapitel inleds med sammanfattande punkter för vad som finns på plats och sedan kommer varje punkt utvecklas mer i detalj i separata avsnitt.

Inom den myndighetsutövande verksamheten identifieras följande:

- Att så gott som alla kommuner och stadsdelar kan beskriva en myndighetsrutin för våldsutövare, det vill säga hur våldsutövarärenden ska hanteras från upptäckt till erbjudande om behandling. Det gäller även det fåtal kommuner som ännu inte haft några sådana ärenden.
- Att de flesta kommuner och stadsdelar använder någon form av stödmall för att kartlägga våld och för att utreda stödbehov hos våldsutövare.

Vad gäller de behandlande verksamheterna identifieras:

- Att samtliga kommuner och stadsdelar kan erbjuda, eller hänvisa, våldsutövare till någon form av stöd eller behandling. Knappt hälften erbjuder stöd och behandling i egen regi.
- Att det finns en viss enhetlighet i stöd- och behandlingsinsatsernas innehåll, verksamheterna emellan.
- Att verksamheterna i regel snabbt kan erbjuda våldsutövare tid för samtal.
- Att samtliga behandlande verksamheter i kartläggningen, bortsett från en kommun, har rutiner för att kontakta den våldsutsatta när de har våldsutövare i behandling. Detta gäller dock inte alltid när våldsutövare går i behandling på öppna mottagningar eller friytor.

KOMMUNERNA OCH STADSDELARNA KAN BESKRIVA EN MYNDIGHETSROUTIN FÖR VÅLDSUTÖVARÄRENDEN

De flesta kommuner och stadsdelar kan beskriva en myndighetsrutin för våldsutövarärenden. I vissa fall finns det en framtagen och beslutad process som går från upptäckt och aktualisering till insats. I andra fall finns det en idé om hur ett våldsutövarärende är tänkt att hanteras.

DE FLESTA KOMMUNER OCH STADSDELAR ANVÄNDER STÖDMALLAR FÖR ATT FRÅGA OM, OCH UTREDA, VÅLD

De allra flesta medverkande uppger att de använder någon form av mallar och stöd för att fråga om, och utreda, våld, alternativt att de planerar att ta fram det. Vilka stödmallar man använder skiljer sig åt. För att fråga om våld används exempelvis:

- Frågor om våld/Sju frågor om våld (FOV), ett frågeformulär framtaget av Västra Götalandsregionen
- FREDA kortfrågor, där man antingen lagt till frågor eller anpassat frågorna till att handla om våldsutövare
- ASI-formuläret (Addiction Severity Index), som vanligtvis används för att utreda beroendeproblem men som innehåller frågor om våld

På frågan om vilken mall som används för att utreda och kartlägga våldet nämns

- FREDA
- Samtal om våld (SOV)
- Frågemall från Kriscentrum i Malmö²³
- Egna utredningsmallar framtagna med utgångspunkt i Socialstyrelsens föreskrifter om utredning för utredning av våldsutsatta

Trots att det finns flertal mallar²⁴ som kan användas för att fråga om våld, för att kartlägga våld och för att utreda stödbehov hos våldsutövare, så påtalar många avsaknaden av centralt framtagna mallar och stöd som riktar sig specifikt till våldsutövare. Detta diskuteras vidare i avsnittet om utmaningar och utvecklingsmöjligheter.

ALLA KOMMUNER KAN ERBJUDA ELLER HÄNVISA VÅLDSUTÖVARE TILL NÅGON FORM AV STÖD ELLER BEHANDLING

Samtliga kommuner har något att erbjuda våldsutövare. Knappt hälften av kommunerna (11 av 26) erbjuder stöd och behandling i egen regi. Det är något vanligare att kommunerna erbjuder behandling som utförs av en extern verksamhet (15 av 26). På samtliga 26 kommuners hemsidor finns information om vilket stöd och hjälp som våldsutövare kan få inom kommunen och/eller av andra verksamheter.

DET FINNS EN VISS ENHETLIGHET I STÖD- OCH BEHANDLINGSINSATSERNAS INNEHÅLL

Majoriteten av behandlingsverksamheterna erbjuder behandling som är baserad på behandlingsmetoderna Alternativ till våld eller Samtal om våld. Det är också vanligt att man arbetar utifrån arbetssättet VASKA (Våld, Ansvar, Sammanhang,

²³ Kriscentrum i Malmö har en mall för kartläggning av våld. Där ingår frågor om psykiskt våld (hot, kritisera beteende, kritisera person, håna och förlöjliga, trakassera, isolering, kontroll, övrigt psykiskt våld samt digitalt våld), fysiskt våld, sexuellt våld, digitalt våld, latent våld, materiellt våld, ekonomiskt våld samt frågor om våldets konsekvenser för barn. I slutet av mallen finns även en skala där våldets farlighet kan graderas.

²⁴ Korta beskrivningar av de mallar som listas ovan finns i ordlistan i början av rapporten.

Konsekvenser, Alternativ). Dessa teman bedöms ingå i de flesta verksamheters stöd- och behandling, oavsett om man nämner VASKA eller inte. Teman som en del verksamheter lagt till är föräldraförmåga, psykisk ohälsa, och sex/sexualitet.

DE FLESTA VERKSAMHETER KAN SNABBT ERBJUDA TID FÖR SAMTAL

Majoriteten av verksamheterna uttrycker att man prioriterar våldsutövare och att man snabbt återkopplar när/om de hör av sig och vill ha hjälp. Utövarna uppges ha en ”gräddfil” in i behandling eftersom man vet att motivationen snabbt kan svika. Majoriteten uppges också att man har resurser att ta emot fler våldsutövare.

PARTNERKONTAKT ÄR EN ETABLERAD RUTIN INOM DE BEHANDLANDE VERKSAMHETERNA

Bortsett från en kommun har både de interna och de externa behandlingsverksamheterna rutiner för att kontakta de utsatta när de har utövare i behandling. Detta gäller dock inte så länge utövare går i behandling på öppna mottagningar eller friytor; under den tiden har utövaren nämligen fortfarande rätt att vara anonym.

I en del behandlarverksamheter är det ett krav att våldsutövaren godkänner partnerkontakten, i andra är det ett starkt önskemål från behandlarnas sida utan att man för den sakens skull avbryter behandling om våldsutövaren nekar. Det uppges dock vara ovanligt att våldsutövaren inte godkänner partnerkontakt. Ett par av verksamheterna har introducerat partnerkontakt nyligen.

Del 3.2 – Hur ser utmaningarna och utvecklingsbehoven ut?

Kartläggningen av kommunernas arbete med våldsutövare visar också att det finns flera utmaningar och utvecklingsbehov.

Detta kapitel inleds med sammanfattande punkter för de utmaningar och utvecklingsbehov som identifierats, sedan kommer varje punkt utvecklas mer i detalj i separata avsnitt.

Utmaningarna är bland annat att:

- Det är svårt att nå våldsutövarna
- Det är svårt att motivera våldsutövarna till att ta emot stöd och behandling i tillräcklig utsträckning. Många vill undvika att registreras i socialtjänstens system och avbryter kontakten efter de fem fria, anonyma samtalen
- Det finns ett dilemma mellan att erbjuda anonymt stöd på öppna ytor å ena sidan, och att följa upp insatserna å andra.

Vad gäller utvecklingsbehoven har kartläggningen identifierat följande övergripande punkter:

- Centralt framtagna mallar och stöd som riktar sig till våldsutövare efterfrågas, för att fråga om våld, kartlägga våld och utreda stödbehov till våldsutövare
- Verksamheterna behöver bli bättre på att fråga om våldsutövande på rutin. De flesta frågar på indikation
- Verksamheterna behöver bli bättre på att nå flera olika grupper av våldsutövare. De flesta ärenden som rör våldsutövare har aktualiserats genom redan pågående barnärenden. Det innebär att föräldrar, och främst pappor, med hemmavarande barn har störst chans att bli motiverade till stöd och behandling av socialtjänsten. Det är ovanligt att man kommer i kontakt med yngre och äldre målgrupper, samt med våldsutövare utan hemmavarande barn. Det saknas överlag också beredskap för att ta emot våldsutövare med mer komplex problembild, samt våldsutövare av hedersrelaterat våld och förtryck
- Externa aktörer behöver bli bättre på att informera och hänvisa våldsutövare till socialtjänstens insatser
- Det behövs rutiner för samverkan mellan enheter så att utövarens våldsproblematik får eget fokus parallellt med det familjefokuserade arbetet
- Det behövs ökad kunskap om hur våldet är kopplat till föräldraförmåga och hur man kan arbeta med våldsutövare utifrån ett tydligt barnperspektiv.

- Det finns också behov av vidareutbildningar för de behandlare som gått tillgängliga grundutbildningar och som har erfarenhet av att jobba med målgruppen
- Det behövs rutiner och strukturer som skapar balans mellan att å ena sida ha låga trösklar in till behandling (fria samtal) och att å andra sida kunna följa upp verksamheten, våldsutövarna och de utsatta.

ATT FÅ FLER VÅLDSUTÖVARE ATT SÖKA OCH TA EMOT SOCIALTJÄNSTENS INSATSER ÄR DEN STÖRSTA UTMANINGEN

Här beskrivs utmaningarna och utvecklingsbehoven närmare.

En utmaning genomsyrar intervjuerna är hur man ska få fler våldsutövare att söka och ta emot de insatser som socialtjänsten kan erbjuda. I stort sett alla intervjuade påtalar att den största utmaningen är att få utövare att söka och ta emot stöd och hjälp. Detta resultat är i linje med vad tidigare studier har visat (jmf. Socialstyrelsen 2010; 2020; SOU 2018:37).

Även om trycket är högre på öppna mottagningar än vad som syns i socialtjänstens myndighetsutövning så upplever man från både myndighetssidan och behandlarverksamheterna att man borde nå ut till fler och få fler våldsutövare i behandling. Behandlarverksamheterna uttrycker att det är en pågående process att hela tiden se till att socialtjänsten vet om att behandling finns och att de kan hänvisa klienter till dem. Intervjudeltagarna lyfter det paradoxala i att utsatta står på kö för att få stöd och hjälp samtidigt som våldsutövarna lyser med sin frånvaro.

Utmaningen består i att öka både inflödet och genomflödet av ärenden från upptäckt till behandling.

Socialnämnden har, enligt 2 kap. 1 § och 2 a kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), ansvar för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. En relevant fråga i sammanhanget är vad som förväntas av socialtjänsten när det kommer till att upptäcka våldsutövare som vistas i kommunen. Räcker det med att fånga upp och motivera de utövare som själva ger sig till känna? Ska socialtjänsten jobba aktivt för att fråga om våld och upptäcka våldsutövare också i ärenden där våldet inte är känt från början? Ska socialtjänsten aktivt söka upp våldsutövare som ännu inte är aktuella inom något ärende?

I teorin finns det fyra sätt genom vilka socialtjänsten kan "få in" våldsutövare. De kan:

- upptäcka våldsutövare i inkomna eller pågående ärenden
- kontakta och söka upp våldsutövare när det blir känt att det finns utsatta
- ta emot våldsutövare som hänvisats från andra aktörer
- underlätta för motiverade våldsutövare att själva söka stöd och hjälp hos socialtjänsten.

Nedan beskrivs utvecklingsbehov kopplat till inflödet av våldsutövarärenden.

Det är oklart om det ryms i socialtjänstens uppdrag att kontakta och söka upp våldsutövare

Det ser olika ut i olika kommuner huruvida man jobbar aktivt med att söka upp våldsutövare för att informera om de insatser som finns. I vissa kommuner jobbar man aktivt med att kontakta våldsutövare i ärenden där det pågår insatser för utsatta samt där det finns barn med i bilden och där det är lämpligt utifrån den utsattas säkerhet. Andra menar däremot att man inte har ett sådant ansvar. *Det kan behöva förtydligas om det ingår i socialtjänstens uppdrag och ansvar att söka upp, informera och motivera våldsutövare* på det sätt som tidigare i rapporten beskrivits som "omvänd partnerkontakt". Men ännu viktigare är att de utsattas säkerhet beaktas i samband med att våldsutövare i så fall kontaktas.

Externa aktörer kan i högre grad informera och hänvisa våldsutövare till socialtjänstens insatser

Andra aktörer har en betydande roll i att uppmärksamma och hänvisa personer som behöver stöd och hjälp för våldsamt beteende till socialtjänsten. Det uttrycks en farhåga att andra aktörer "drar sig tillbaka" nu när socialtjänsten har fått ett förtydligt ansvar gentemot våldsutövare. Andra beskriver dock att socialtjänsten allt oftare bjuds in till andra aktörer för att informera om hur de arbetar och om sitt ansvar. De tolkar det som att flera aktörer blir mer uppmärksamma, både på dem som utsätts och på dem som utövar våld. Många beskriver att de önskar mer samarbete med både rättsväsende, regionen, skolor och andra kommunala verksamheter, så att fler våldsutövare kan upptäckas på ett tidigt stadium och få information om socialtjänstens insatser.

Polisen. I vissa kommuner har man fått till ett samarbete med polisen. Detta kan utvecklas ytterligare så att polisen mer rutinmässigt informerar socialtjänsten om ärenden som de får in så att socialtjänsten kan komma in i ett tidigt stadium. Detta för att utnyttja det motivationsfönster som ofta uppstår i samband med anmälan, gripande och häktning.

Kriminalvården. Socialtjänsten och Kriminalvårdens samarbete kan utvecklas, dels i bedömning och hantering av risk för våld mot närstående inför frigivning, dels med att erbjuda insatser efter frigivning. Här behöver man dock ta i beaktande att socialtjänsten arbetar med personer på frivillig basis.

Hälso- och sjukvården. Hälso- och sjukvården har en viktig roll i att upptäcka våldsutövare. Socialstyrelsen rekommenderar redan att man inom hälso- och sjukvården ställer frågor om utsatthet, men kommunerna kan också behöva draghjälp av regionen i att upptäcka våldsutövare och informera om de insatser som socialtjänsten kan erbjuda.

Skolan. Förbättrad samverkan mellan skola och socialtjänst är viktigt för att fånga upp unga våldsutövare. Skolan har möjlighet både att upptäcka fall där barn och

unga utsätts för våld, och att upptäcka unga personer som utövar våld mot närstående. Det finns dock en osäkerhet bland intervjudeltagarna med avseende på hur kompetensen och beredskapen ser ut i kommunen för att arbeta med den unga målgruppen.

Underlätta för motiverade våldsutövare att ta stöd och hjälp på egen hand

Det har beskrivits tidigare i rapporten att inflödet av våldsutövare till behandling gynnas om det är låga trösklar in till behandling, det vill säga när det är möjligt att få insatser utan bistånd på friytor och öppna mottagningar. Att det finns våldsutövare som är motiverade att söka hjälp vittnar de som arbetar inom RVC-mottagningarna i Stockholm, på Manscentrun och andra behandlingsverksamheter med öppna mottagningar. De våldsutövare som söker sig till dessa verksamheten har ofta tagit sig dit på eget (eller på sin partners) initiativ. De som är motiverade nog att ta emot stöd och hjälp på eget initiativ är ofta de som också fullföljer de planerade stöd- och behandlingsinsatserna.

Se över möjligheterna för fler kommuner att erbjuda insatser utan biståndsbeslut

I kommuner som har friytor och öppna mottagningar är detta den vanligaste vägen in för utövare som söker stöd och hjälp. Man erfar att när våldsutövare får information om att man kan kontakta externa verksamheter anonymt och utan att genomgå utredning och journalföras som våldsutövare hos socialtjänsten så väljer många det alternativet. Att ha låga trösklar in i behandling och friytor där man kan få stödsamtal utan biståndsbedömning, uppges därför vara en framgångsfaktor. I en kommun tappade man klienter när man under en period tog bort möjligheten att få samtal på friyta utan biståndsbedömning. Här i finns dock ett dilemma.

Samtidigt som tillgången till insatser utan bistånd gynnar inflödet så försvårar det möjligheten att dokumentera och följa upp de insatser som ges. *Det är därför ett viktigt utvecklingsområde att ta fram rutiner och strukturer för att kunna ha både låga trösklar in till behandling och möjlighet att dokumentera och följa upp verksamheten samt värna säkerheten för de utsatta.*

Utforma hemsidor på sådant sätt att våldsutövare snabbt hittar rätt information och inte hinner tappa motivationen

För att underlätta för motiverade våldsutövare att söka stöd och hjälp är det viktigt att det finns information om vart man kan vända sig. Det är inte ovanligt att de våldsutövare som själva tar kontakt med socialtjänsten eller någon av de verksamheter som socialtjänsten samarbetar med, har fått sin information via hemsidan. På många hemsidor är svårt att hitta informationen som finns om stöd till våldsutövare. Exempelvis ligger ibland länkarna till stöd för våldsutövare ”insprängda” bland länkar till stöd för våldsutsatta.

Vissa kommuner jobbar aktivt med att sprida information om sin verksamhet både till andra aktörer och till medborgare i kommunen. Vissa ifrågasätter effekten av sådana informationskampanjer, medan andra tillskriver en del av inflödet av

ärenden till de satsningar man gjort på att sprida information sin verksamhet. Några menar att informations-spridning kan ge effekt på längre sikt. Men även om effekten av informationskampanjer är svår att fastställa så bör det inte vara negativt att gå ut med information om det stöd och den hjälp som finns att få.

Fråga om våldsutövande systematiskt och på rutin

Ett utvecklingsbehov är att arbeta med att ta fram rutiner för att ställa frågor om våldsutövande på rutin så fler utövare kan upptäckas den vägen. Även om det finns stödmallar att tillgå för att fråga om våld är det ovanligt att man systematiskt och på rutin frågar om våldsutövande. Sex kommuner och två stadsdelar berättar att man frågar om våldsutövande på rutin, eller att det finns en sådan ambition. Ungefär lika många kommuner anger att de frågar på indikation eller i samband med uppföljningar. Ytterligare några uppger att de har blivit bättre på att ställa frågor om våld. Några beskriver att det ser olika ut på olika enheter. Flera av intervjupersonerna kommer bara i kontakt med utövare som redan är identifierade och vet därför inte om de som upptäcker våldet frågar på rutin eller på indikation. Några uppger att de har blivit bättre på att ställa frågor om våld.

Det kan också se olika ut på olika enheter inom kommunerna. I vissa kommuner finns det en rutin att ställa frågan inom barnärenden och i två intervjuer framkom att man inom enheterna för beroende, ekonomiskt bistånd och försörjningsstöd har rutiner för att fråga om våld. I andra pågår arbete med att få alla handläggare på alla enheter att ställa frågan om våldsutövande på rutin. Även om några har kommit en bit på väg finns det mer att göra innan rutinen blir lika tydlig som när det gäller att ställa frågor om utsatthet.

BEREDSKAP OCH INGÅNGAR FÖR ATT NÅ VÅLDSUTÖVARE FRÅN FLER MÅLGRUPPER BEHÖVS

I intervjuerna lyfter man utmaningen att nå våldsutövare från fler målgrupper. Samtidigt finns utmaningar i hur man ska arbeta med olika målgrupper. Ett utvecklingsområde är därför att se över hur våldsutövare inom fler målgrupper kan motiveras att söka och ta emot socialtjänstens insatser, men också att se till att det finns insatser som är lämpade för dessa grupper.

Gemensamt för i stort sett alla kommuner i kartläggningen är att våldsutövarärenden börjar som ärenden om våld i familjer med barn. Den vanligaste våldsutövaren som upptäcks är sålunda småbarnspappor som utövar våld mot barn eller sin kvinnliga partner. Den målgruppen dominerar även bland dem som söker stöd och hjälp på eget initiativ via socialtjänstens friytor eller via någon av de behandlingsverksamheter som socialtjänsten samarbetar med eller hänvisar till. Även om man exempelvis kan nämna ärenden där våldsutövaren inte haft barn, tillhört en yngre eller äldre målgrupp, är kvinna, alternativt där våldet utövats i samkönade relationer, så är det fortfarande relativt ovanligt.

Tröskeln att ta hjälp av socialtjänsten kan också vara olika hög i olika delar av kommunerna. Detta kan vara värt att beakta när information om socialtjänstens

verksamhet sprids och i planeringen av vilken typ av stöd som bör finnas i olika kommuner och stadsdelar och hur tillgängligheten ska se ut.

I kommunerna antar man att skillnaden kan bero på att tilliten till socialtjänsten ser olika ut i olika delar av kommunerna, att man i vissa stadsdelar har mer oregelbundna arbetstider och därför har svårt att komma på regelbundna möten, eller att man i vissa delar av samhället har tillgång till andra typer av stöd och skyddsnet. I en kommun jobbar man sällan med våldsutövare från de mest utsatta områdena, men man får inte heller in våldsutövare från de mest välbärgade områdena. I en annan kommun erfar man att det för höginkomsttagare är normalt att gå i olika sorters terapi. Att ta hjälp av socialtjänsten kan däremot upplevas som avlägset för den gruppen. Det beskrivs därför som fördelaktigt att det finns en ATV-mottagning i kommunen som kan ge stöd och behandling utan inblandning av myndighetsutövningen inom socialtjänsten.

Unga och äldre våldsutövare riskerar att falla mellan stolarna

Arbetet med äldre- och unga våldsutövare behöver utvecklas. Kompetenshöjning behövs, men också insatser till dessa målgrupper. Många pekar på utmaningen med att kunna arbeta med våldsutövare från olika åldersgrupper. Det kan vara mycket svårt att veta hur man ska arbeta med äldre personer som utövar våld, och där det kan finnas det en kognitiv svikt. Man upplever inte att man kan hänvisa dem till Manscentrum, och man känner inte heller till några andra verksamheter som ger stöd till den äldsta åldersgruppen.

Man lyfter också utmaningen med att nå och arbeta med unga våldsutövare. Här behövs kunskapshöjande insatser kring våld i ungas partnerrelationer. I en kommun jobbar man särskilt med att informera på gymnasieskolor om sin verksamhet för våldsutövare. En annan kommun har själva gjort en mindre kartläggning av våldsutsatthet och våldsutövande bland unga i kommunen. Samtidigt saknas det insatser som är särskilt framtagna för unga. Här kan dock verksamheten Ungarelationer nämnas, som erbjuder stöd för våldsutövare upp till 20 år. De menar att en viktig del av deras arbete är att stärka de relevanta yrkesgrupperna i att de faktiskt redan har medel och kompetens att möta målgruppen unga våldsutövare. Det finns, enligt dem, ett stort värde i att stötta befintlig kompetens och ta vara på den stora erfarenhet av att möta våldsutövare som redan finns i många kommuner, och hjälpa dem att anpassa arbetet till en yngre målgrupp.

Det saknas beredskap för särskilt ”svåra” och farliga våldsutövare

Det finns inte metoder för att arbeta med personer som har svår problematik utöver våldsutövandet. I många kommuner kan socialtjänsten erbjuda en typ av insats oavsett vem våldsutövaren är. Men man ställer sig frågande till om det är rimligt att ”one size fits all”, om det samtalsstöd man kan erbjuda är lämpligt exempelvis för dem med en mer komplicerade problembild. Andra utmanande grupper är de som ständigt återfaller och där polisen ingriper flera gånger trots att de går i samtalsbehandling. De beskrivs att man får säga nej till dem för att de är för farliga för socialtjänsten. Man ställer sig frågan vilka målgrupper socialtjänsten kan

förväntas klara av att hantera. Andra påtalar vikten av att andra aktörer, såsom psykiatrin, ska kunna ta över ärenden med våldsutövare som bedöms som farliga.

Våldsutövare av hedersrelaterat våld och förtryck

Det är svårt att nå personer som utövar hedersrelaterat våld och förtryck. Även om kontakt skulle etableras så finns det en osäkerhet kring vilka insatser som fungerar i ärenden som rör våldsutövande i en hederskontext, om socialtjänsten kan erbjuda några sådana insatser och om man har den säkerhet krävs för att kunna hantera sådana ärenden på bästa sätt. Det finns erfarenhet av att fånga upp och säkra upp för den utsatta men det beskrivs att man famlar när det kommer till att arbeta med våldsutövarna, framför allt eftersom våldsutövaren oftast inte är en ensam individ utan del av ett kollektiv.

RUTINER FÖR SAMARBETE MELLAN SOCIALTJÄNSTENS ENHETER BEHOVS

Våldsutövare upptäcks som tidigare nämnts ofta i andra ärenden på andra enheter. Därför behövs ett fungerande samarbete mellan enheterna, inte minst mellan barn- och familjeenheterna å ena sidan och vuxen – eller relationsvåldsenheterna å den andra. Detta för att våldsutövarna ska kunna fångas upp och för att fokus ska kunna riktas specifikt mot våldsproblematiken. Som det är nu informeras våldsutövaren ofta om vilket stöd som finns att få, men ärendet kommer inte alltid över till vuxen- eller relationsvåldsenheterna.

Det är många områden som ska utredas i ett familjeärende, och det kan vara svårt att formulera tydliga mål kopplat just till våldet. Barn- och familjeenheterna har fokus på att få familjen att fungera, på de vuxnas föräldraförmåga och på att få till en fungerande relation mellan barnet och föräldrarna. Vuxen- och relationsvåldsenheten kan däremot rikta fokus mot våldsutövaren, på att få denne att gå i samtal och behandling. Där vill man kunna ställa tydligare krav på att våldsutövaren ska ta emot stöd och behandling. Det förespråkas därför att *ärenden bör kunna tas upp i två parallella spår, ett barn- och familjespår och ett spår för den vuxnes våldsproblematik, med möjlighet till kommunikation och informationsutbyte häremellan*. Här kan det dock finnas en osäkerhet kring sekretessen.

Samverkan mellan enheterna kan dock vara förknippat med en del utmaningar. Det kan uppstå perspektivkrockar i vad som ska prioriteras i relation till barnets bästa när det förekommer våld. Det kan också bli rörigt när det kommer till rollfördelningen mellan enheterna; vem som gör vad, vems ärende det är, vem som har en informativ roll och vem som är mer drivande. Det finns också en osäkerhet om vad som gäller med sekretessen mellan de olika enheterna. En otydlighet i vem som handlägger ärendet är inte gynnsamt varken för handläggarna, våldsutövaren eller familjen.

Det finns också ett *behov av samverkan för att samordna insatser i de fall klienter behöver hjälp med fler problem än våldet*. Detta åstadkommer man i vissa kommuner genom att ha gemensamt mottag för flera enheter. På så sätt kan man redan från början identifiera olika risker och stödbehov och fördela ansvaret. I en kommun har

relationsvåldsteamet slagits ihop med socialpsykiatrin, vilket gynnar samverkan däremellan. I en kommun kan man ha en typ av SIP-möten²⁵ för att kunna samordna vem som ger vilket stöd. I en annan kommun har man ett internt orossystem för vuxna som underlättar överlämning mellan enheter. Vissa lyfter också behovet av samverkan med andra aktörer i samhället som kan ge insatser för att möta andra problem hos våldsutövaren. Här nämns framför allt regionen och hälso- och sjukvården.

REGELBUNDEN UTBILDNING, FORTBILDNING OCH KVALIFICERAD HANDELDNING BEHÖVS

Som tidigare nämnts har majoriteten av de våldsutövarärenden som intervjupersonerna hanterat kommit in och aktualiserats som barn- eller familjeärenden. Barn- och familjehandläggare (och andra handläggare som inleder ett ärende) har därför en viktig roll i det initiala skedet. Det är ofta de som först uppmärksammar våld, som ställer de första frågorna om våld, och som påbörjar det initiala motivationsarbetet för att få personen att över huvud taget ta emot information om att socialtjänsten kan erbjuda insatser för personer som utövar våld mot närstående. Det är därför viktigt att alla inom socialtjänsten, inte bara de som jobbar specifikt med våld och våldsutövare, får utbildning i att upptäcka och fråga om våld samt i att motivera våldsutövare att ta emot socialtjänstens insatser. Det gäller i synnerhet handläggare och socialsekreterare på barn- och familjeenheterna.

Flera lyfter fram behovet av ökad kunskap om hur våldet är kopplat till föräldraförmåga och hur man kan och bör jobba med våldsutövare utifrån ett tydligt barnperspektiv. Detta är en central fråga för många behandlare som upplever att det är just genom barnen och föräldraskapet som det är möjligt att nå fram till våldsutövarens motivation till förändring.

För de behandlare som gått tillgängliga grundutbildningar och som har erfarenhet av att jobba med målgruppen behövs även fortbildning och vidareutbildningar. Att behandlare har tillgång till kvalificerad handledning är centralt. Ett problem är att det finns få handledare med rätt kompetens och att upphandlingsrutiner ibland skapar problem eftersom den specifika kompetensen inte nödvändigtvis finns hos dem som kan konkurrera i upphandlingsprocessen.

Länsstyrelsens satsningar på utbildningar i att motivera våldsutövare beskrivs av flera kommuner som uppskattad och värdefull. Den typen av utbildningssatsningar skulle kunna göras regelbundet enligt ett systematiskt årshjul.

VIKTIGT ATT BÅDE UNDERLÄTTA INFLÖDET OCH KUNNA DOKUMENTERA OCH FÖLJA UPP VERKSAMHETEN OCH VÅLDSUTÖVARNA

Fördelarna med att kunna erbjuda insatser utan bistånd på friytor och hos externa behandlingsverksamheter står ofta oemotsagda. I dagsläget erbjuder de flesta kommuner anonyma samtal på friyta, och de som inte erbjuder den möjligheten

²⁵ Möte där en samordnad individuell plan (SIP) upprättas.

önskar kunna erbjuda detta för att sänka trösklarna in i behandling. En utmaning är den motsättning som finns mellan att utforma verksamheten så att det å ena sidan, gynnar inflödet av utövare, och å andra sidan göra det möjligt att dokumentera och följa upp verksamheten och utövarna.

Krav på lättillgänglig socialtjänst i den nya socialtjänstlagen planeras att träda ikraft under 2025. Att erbjuda fria samtal går i linje med det kommande kravet på lättillgänglighet, men baksidan är att friytor och öppna mottagningar komplicerar för socialtjänstens att dokumentera vilka personer som fått vilka insatser. Detta försvårar inte bara för uppföljning och utveckling av verksamheten, det kan också försvåra möjligheten att följa upp hur det går för utövarna och att värna säkerheten för de utsatta genom exempelvis partnerkontakt. Det ställs samtidigt krav på socialtjänsten att dokumentera och föra statistik över den verksamhet som bedrivs. Ett viktigt utvecklingsområde är således att ta fram rutiner och strukturer som skapar en balans mellan att å ena sida ha låga trösklar in till behandling och att å andra sida kunna följa upp verksamheten, våldsutövarna och de utsatta.

TYDLIGA INSTRUKTIONER OCH GEMENSAMMA UTREDNINGSMALLAR EFTERFRÅGAS

Sedan bestämmelsen kom har kommunerna lagt ner mycket arbete på att ta fram och etablera nya ärendeprocesser, arbetssätt och instrument för att kunna arbeta strukturerat med målgruppen. Flera önskar dock tydliga instruktioner från centralt håll om vad minimikravet är för att uppfylla det lagstadgade kravet - en beskrivning av vad som behövs när det kommer till organisation, arbetssätt och insatser.

Gemensamma utredningsmallar och riskbedömningsinstrument som är anpassade just för våldsutövare efterfrågas också. Socialstyrelsen nämns som en aktör som bör ta fram dessa mallar och instruktioner. Man anser att det bör följa med kravet på att man ska arbeta med målgruppen. Detta hänger också ihop med ett önskemål om ökad enhetlighet i arbetet med våldsutövare, något som flera av de intervjuade uttrycker.

Del 3.3 – Sammanfattande förslag framåt

Baserat på de utmaningar och utvecklingsbehov som identifierats sammanfattas här ett antal förslag på åtgärder för att förbättra kommunernas förutsättningar att arbeta med våldsutövare. Förslagen utgår från empirin, det vill säga de intervjuer som gjorts.

FÖR ATT NÅ MÅLGRUPPEN VÅLDSUTÖVARE

- De kommuner som inte erbjuder insatser utan biståndsbeslut kan se över möjligheter att göra detta, så att fler motiverade våldsutövare väljer att söka stöd och behandling
- Utveckla arbetssätt så att frågor om våldsutövande ställs på rutin
- Ta fram rutiner och strukturer för att både ha låga trösklar in till behandling och möjlighet att dokumentera och följa upp verksamheten samt värna säkerheten för de utsatta
- Utforma kommunernas hemsidor på ett sådant sätt att våldsutövare snabbt hittar rätt information och inte hinner tappa motivationen
- Sprid information om det stöd och den hjälp som finns att få genom exempelvis informationskampanjer
- Se över hur våldsutövare inom fler målgrupper kan motiveras att söka och ta emot socialtjänstens insatser, och att se till att det finns insatser som är lämpade för dessa grupper

FÖR ÖKAD SAMVERKAN OCH SAMORDNING I ARBETET MED VÅLDSUTÖVARE

- Ärenden bör kunna hanteras i parallellt, dvs samtidigt som ett ärende utreds och hanteras inom Barn och ungdomsenheter bör utövaren och dennes våldsproblematik tas omhand, med möjlighet till kommunikation och informationsutbyte för att säkra familjens säkerhet.
- Utveckla samarbetet med polisen så att polisen mer rutinmässigt informerar socialtjänsten om ärenden som de får in så att socialtjänsten kan komma in i ett tidigt stadium
- Se över hur socialtjänsten och Kriminalvården samarbete kan utvecklas, dels i bedömning och hantering av risk för våld mot närstående inför frigivning, dels med att erbjuda insatser efter frigivning
- Regionen kan förbättra sin information om de insatser som socialtjänsten kan erbjuda när våldsutövare upptäcks inom regionen.
- Förbättrad samverkan mellan skola och socialtjänst är viktigt för att fånga upp unga våldsutövare

KUNSKAPSHÖJANDE INSATSER

- Alla, inte bara de som jobbar specifikt med våld och våldsutövare inom socialtjänsten, behöver få utbildning i att upptäcka och fråga om våld samt i att motivera våldsutövare att ta emot socialtjänstens insatser
- Öka kunskapen om hur våldet är kopplat till föräldraförmåga och hur man kan och bör jobba med våldsutövare utifrån ett tydligt barnperspektiv
- Det behövs kunskapshöjande insatser kring våld i ungas partnerrelationer, till exempel lett av Ungarelationer
- Länsstyrelsens utbildningar i att motivera våldsutövare kan genomföras regelbundet enligt ett systematiskt årshjul
- Det behövs vidareutbildningar för de behandlare som gått tillgängliga grundutbildningar och som har erfarenhet av att jobba med målgruppen

FÖR ÖKAD ENHETLIGHET I ARBETET MED VÅLDSUTÖVARE

- Behov av tydligare instruktioner från nationellt eller regionalt håll om vad minimikravet är för att uppfylla det lagstadgade kravet - en beskrivning av vad som behövs när det kommer till organisation, arbetssätt och insatser
- Utforma gemensamma utredningsmallar och riskbedömningsinstrument som är anpassade just för våldsutövare

Bilaga 1

IDEELLA VERKSAMHETER

Killar.se: En stödsida som drivs av Organisationen MÄN. Verksamheten erbjuder stöd via chatt och samtalsmottagning och riktar sig till unga mellan 15 och 25 år som definierar sig som killar eller unga män. [Chatta anonymt, gratis kurator - Killar.se](#)

Manscentrum: En fristående behandlingsorganisation som bildades 1988 på privat initiativ. Verksamheten erbjuder samtalsstöd för män i kris, men även kvinnor med aggressionsproblematik kan få stöd. Verksamheten finansieras med hjälp av bidrag från Stockholms stad, Socialstyrelsen, samt klientavgifter. Manscentrum arbetar enligt hälso- och sjukvårdslagen. Ett besök kostar 350 kr. [manscentrum.se](#)

Manscentrum Östra Södertörn: En ideell förening som bildades 1999 och som erbjuder gratis råd och stöd samt terapi för klienter boende i Tyresö, Haninge och Nynäshamn. [Manscentrum Östra Södertörn - stöd till män i kris \(manscentrumsodertorn.se\)](#)

Organisationen MÄN: En ideell organisation som arbetar våldsförebyggande för jämställdhet och mot mäns våld. [MÄN - För en jämställd värld utan våld \(mfj.se\)](#)

Ungarelationer.se: En nationell plattform för stöd och kunskapsspridning som syftar till att motverka våld i ungas relationer. Verksamheten drivs av stiftelsen 1000 möjligheter. Stödet ges via chatt eller via 1000-mottagningen. [ungarelationer.se – Mår du dåligt av din relation?](#)

Välj att sluta: En nationell telefonlinje som riktar sig till personer som utsätter eller riskerar att utsätta andra för våld. Verksamheten erbjuder inte behandling utan ger stöd och information och motiverar till behandling. Telefonlinjen drivs av Manscentrum Stockholm. [Startsida - VAS \(valjattsluta.se\)](#)

ATV-MOTTAGNINGAR

ATV Nacka: En behandlingsmottagning som tillhör verksamhetsområdet Stöd och Behandling inom Nacka kommun. Verksamheten riktar sig till boende i Nacka och Värmdö och är en integrerad del av norska ATV (Alternativ til vold). [ATV-mottagning | Nacka kommun](#)

ATV Täby: Ett behandlings- och kompetenscenter i Täby kommun med fokus på våld i nära relationer som riktar sig till boende i Täby, Danderyd, Lidingö, Vallentuna, Vaxholm och Österåkers kommun. ATV Täby är en del av Täbys kommunala utförare inom avdelningen individ och familj och en integrerad del av norska ATV (Alternativ til vold). [Alternativ till våld - Täby kommun \(taby.se\)](#)

PRIVATA VERKSAMHETER

Söderstöd: Mottagning för familjerådgivning, familjebehandling, samt enskild terapi. Familjerådgivning, Öppenvård och KBT i Stockholm - Söderstöd (soderstod.se)

Bilaga 2

EXEMPEL PÅ TEMAN SOM TAS UPP UNDER BEHANDLING

Exempel 1.

1. Olika typer av våld
2. Din ilska, ditt våld - hur ser det ut? Situationer, känslor bakom mm.
3. Skam och skuld, konsekvenser
4. Ansvar
5. Alternativ

Exempel 2.

1. Attityder som stödjer våld
2. Alkohol och droger
3. Antisociala umgängen
4. Brister i kommunikation
5. Konfliktlösning
6. Känsloreglering

Exempel 3.

1. Vad är våld, olika typer av våld, vad klienten anser sig ha använt
2. Ilskeskala (från ATV), som ofta är en check varje tillfälle
3. Relationen till föräldrar, vad har man med sig, generationsmönster
4. Psykiatriska diagnoser
5. Skuld och skam
6. Sexualitet och sex, oavsett om det förekommit sexuellt våld eller inte
7. Barn och föräldraskap

Exempel 4.

1. Vad är våld?
2. Våldets konsekvenser
3. Känsloskola
4. Skuld, skam, ansvar
5. Första våldshändelsen, sista våldshändelsen, värsta våldshändelsen, mindre allvarliga händelser
6. Ilskeskala (1-10).

